

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ АГРОТЕХНОЛОГІЙ, СЕЛЕКЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗЕМЛЕРОБСТВА І АГРОХІМІЇ В.І. САЗАНОВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ НА
ФОРМУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ГІБРИДІВ
КУКУРУДЗИ»**

Виконав: здобувач вищої освіти
за ОПП Еколого-економічне рослинництво
Денної форми навчання
Гончаренко Сергій Володимирович
спеціальності 201 Агрономія
Ступеня вищої освіти Магістр

Керівник: Поспелов Сергій Вікторович,
доктор сільськогосподарських наук
Рецензент: Марініч Любов Григорівна,
кандидат сільськогосподарських наук

Полтава – 2023

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ	3
РОЗДІЛ 1.	6
ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ НА ФОРМУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ (огляд літератури)	
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ, УМОВИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	14
2.1. Ботанічна та біологічна характеристика кукурудзи	14
2.2. Місце та умови проведення досліджень	16
2.3. Методика та матеріали проведення досліджень	19
2.4. Агротехніка вирощування культури	21
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	26
РОЗДІЛ 4. ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ	37
РОЗДІЛ 5. ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА	40
РОЗДІЛ 6 ОХОРОНА ПРАЦІ	43
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	49
ДОДАТКИ	57
АНОТАЦІЯ	68

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

По ареалу поширення кукурудза посідає у світі друге місце. За величиною посівних площ вона знаходиться на третьому місці серед усіх культур земної кулі. Посіви кукурудзи зустрічаються у різних кліматичних зонах: від тропічних областей з вічним літом – до районів, де безморозний період не перевищує і 100 днів, від надмірно вологих – до сухостепових територій. За даними Міжнародного центру селекції кукурудзи та пшениці який розташованого у Мексиці, за трьома кліматичними зонами світу врожайність кукурудзи в середньому становить: у помірному кліматі - 3,5 т/га, у субтропічному до 1,8 та у тропічному до 1,0 т/га. Але є дані і про рекордні врожаї зерна кукурудзи близько 20,0-30,0 т/га, що говорять про великі невикористані резерви продуктивності культури.

В даний час людина має великий арсенал практичних і теоретичних знань, за допомогою яких, навіть в екстремальних умовах можливо забезпечити отримання запланованих урожаїв культури, підтримуючи оптимальні водний, повітряний та режими харчування. Особливу роль тут потрібно приділяти підбору сорту чи гібриду кукурудзи.

Актуальність теми. Отримати високий урожай кукурудзи можливо у всіх зонах України, але насамперед це залежить від правильного вибору елементів агротехніки, а саме оптимально вибраного строку посіву [1]. Для аграрної системи України є важливим стабільне виробництво зерна кукурудзи. У ринкових умовах необхідною умовою є конкурентоспроможність виробництва за рахунок удосконалення технології вирощування культури і оптимальних показників економічної ефективності. Тому тема кваліфікаційної роботи у якій розглянуто формування урожайності та цінності зерна кукурудзи за різних строків сівби є актуальною та становить практичний інтерес.

Мета і завдання дослідження. Мета наших досліджень це визначити оптимальні строки сівби гібридів кукурудзи в умовах Полтавської області. У

завдання досліджень входило визначення врожайності зерна кукурудзи та економічної, енергетичної ефективності вирощування досліджуваних гібридів.

Об'єкт і предмет досліджень. Формування урожайності, поживної цінності зерна кукурудзи гібридів ДН Пивиха (ранньостиглий гібрид), ДН Хортиця (середньоранній гібрид), Шторм (середньостиглий гібрид) в залежності від строків сівби.

Предмет дослідження – реалізація та формування продуктивності гібридів кукурудзи ДН Пивиха, ДН Хортиця, Шторм в залежності від строків сівби. Показники урожайності, поживної цінності зерна досліджуваних гібридів, їх економічна ефективність вирощування.

Методи досліджень. Польовий, щоб визначити взаємодію гібридів із агротехнічними факторами та погодними умовами. Вимірювально-ваговий, щоб провести облік продуктивності. Морфологічний щоб визначити біометричні параметри рослин та провести аналіз гібридів в процесі визначення господарсько цінних ознак. Разрахунково-порівняльний щоб визначити економічну ефективність. Та математично-статистичний, щоб провести дисперсійний аналіз та оцінку вірогідності отриманих результатів.

Наукова новизна одержаних результатів.

В процесі виконання даної кваліфікаційної роботою нами визначено вплив строків сівби кукурудзи на забезпечення високих врожаїв зерна в умовах Полтавської області.

Практичне значення одержаних результатів. В кліматичних умовах Полтавської області нами обґрунтовано вплив строків сівби кукурудзи на забезпечення високих врожаїв зерна в умовах Полтавської області.

Особистий внесок здобувача. Під час роботи над кваліфікаційною роботою здобувач ступеня вищої освіти Магістр розробив програму виконання досліджень, опрацював та проаналізував сучасні літературні джерела по проблематиці досліджень. ЗВО були проведені польові дослідження відповідно з методикою, проведені відповідні лабораторні дослідження.

Про результати власних досліджень за темою своєї кваліфікаційної роботи була представлена доповідь на II Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції *«Інноваційні технології в рослинництві – запорука сталого розвитку сільського господарства»*. Полтава : Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція імені М.І. Вавилова ІС і АПВ НААН України, 2023.

Публікації. За результатами досліджень здобувач опублікував тезу Значення кальцію та магнію для розвитку кукурудзи *«Інноваційні технології в рослинництві – запорука сталого розвитку сільського господарства»* : матеріали II всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. (м. Полтава 26 вересня 2023 р.). Полтава : Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція імені М.І. Вавилова ІС і АПВ НААН України, 2023. С. 45-47.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота викладена на 70 сторінках комп'ютерного тексту, містить 9 таблиць, 6 рисунків, 72 літературних джерела; має загальну характеристику, шість розділів, висновки та пропозиції, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1.
ВПЛИВ СТРОКІВ СІВБИ НА ФОРМУВАННЯ УРОЖАЙНОСТІ
ГІБРИДІВ КУКУРУДЗИ
(огляд літератури)

В аграрному комплексі України і сучасній національній доктрині держави важливо забезпечити стабільне виробництво зерна. В умовах ринку є потреба у зростанні конкурентоспроможності виробництва, яку можна отримати за рахунок удосконалення технологій вирощування культур та збільшення оптимальних економічних показників [3].

Кукурудза є найбільш продуктивною культурою сільськогосподарського виробництва [7, 21, 43] та цінною зерною культурою універсального призначення [76]. Її можна вирощувати в різних ґрунтових та кліматичних умовах. За рахунок вирощування кукурудзи ми отримуємо зерно кормового, енергетичного та продовольчого, а також промислового призначення. Цінність представляє кукурудза як силосна культура, так і культура для одержання зеленої маси. Кукурудзяне зерно за якістю корму перевищує вівсяне та ячмінне зерно, є цінним концентрованим кормом для годівлі сільськогосподарських тварин і птиці [8, 11].

Кукурудза (*Zea mays* L.) це одна із сільськогосподарських культур, що характеризується високою урожайністю зерна та вирішує питання стабільного зернового виробництва України. Зерно кукурудзи використовується як у продовольчих так і кормових, технічних цілях. Щоб реалізувати потенціал урожайності кукурудзу потрібно розміщувати її по кращим попередникам, особливо це важливо в умовах зміни клімату, збільшенні зон недостатнього та нестійкого зволоження [6].

Кукурудза, як сільськогосподарська культура стала відома ще за 10 тис. років до н.е. Але висота у рослин тоді була значно менша ніж сьогодні, а довжина кукурудзяного качана становила не більше 4-5 см. Вирощувати

кукурудзу почали в Мексиці, а потім вона вирощувалась на протязі тисячоліть різними цивілізаціями. В Європі кукурудза з'явилася згідно літературних даних десь у XVI столітті, потім швидко поширилася Італією, Францією, Іспанією, а потім і Китаєм та Індією [24]. Сьогодні вирощують кукурудзи майже у всіх європейських, азіатських країнах. Це робить її світовим лідером в порівнянні з іншими зерновими культурами. На території колишніх країн СНД кукурудзу спочатку почали вирощувати у Молдові, а потім ареал її вирощування розширився на південь України, Кавказ. Поширювалась культура досить повільно, лише наприкінці XIX століття площі посівів її помітно збільшилися. Після адаптації кукурудзи уздовж чорноморського узбережжя, площі її почали розширюватись і у лісостепових і в північних регіонах країни. Наприклад, площі посіву кукурудзи вже у 1916 році становили близько 650 тис га [17].

Але найбільш широко культура розповсюдилася в Україні у другій половині XX століття. Наприклад в 1995 році площа під посівами кукурудзи становила близько 1,2 млн га, а вже у 2011 році площа збільшилася у два рази і вже становила 3,5 млн га. Кукурудзу спочатку вирощували в Дніпропетровській та Сумській, Черкаській та Чернігівській, Харківській і інших областях центру та півночі України. Умови для вирощування кукурудзи в цих областях були найоптимальнішими.

Лідерами у світі по виробництву кукурудзяного зерна вважається США, там щорічно отримують 250-320 млн тонн зерна, врожайність становить понад 10 т/га, це є майже третина врожаю у світі. Лідерами з вирощування зерна кукурудзи є Італія та Франція, Індія та Китай, Бразилія та Румунія. У США відмічене постійне зростання виробництва кукурудзи, це відбувається і завдяки існуючим державним програмам по виробництву біоенергії. Але останніми роками крім США, основними експортерами кукурудзи стали Бразилія та Аргентина, і Україна [21].

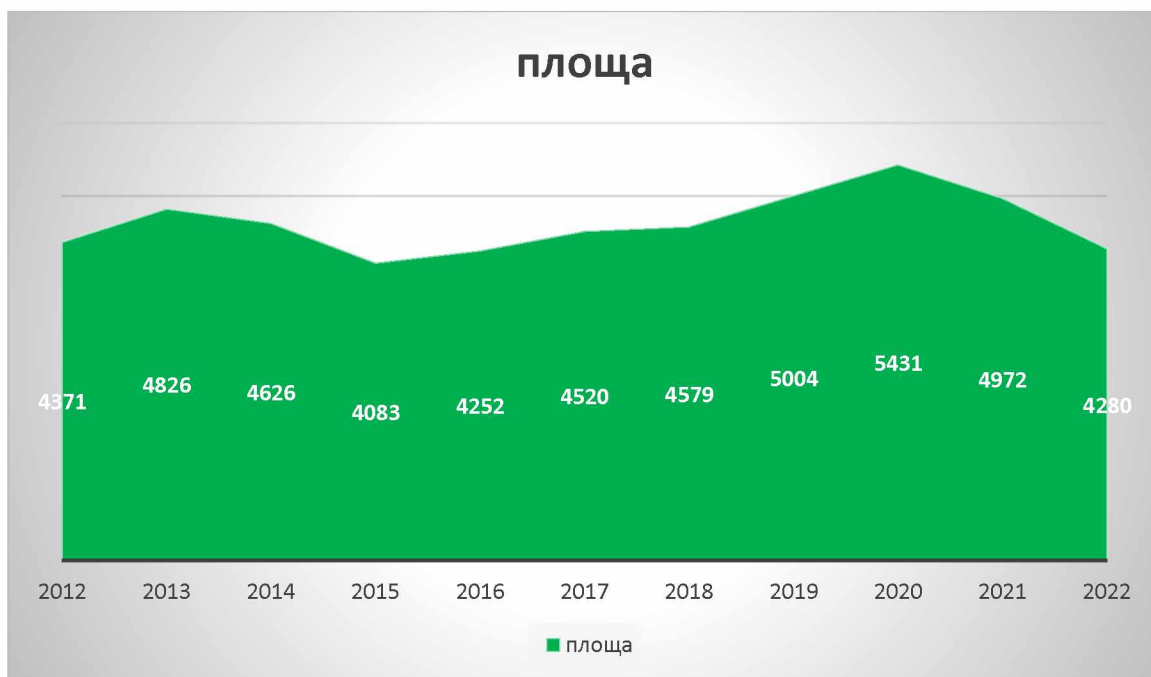

Рис. 1 Площі посіву кукурудзи на зерно в Україні, тис.га

Переглядаючи статистику ми бачимо як змінювалися площі посіву кукурудзи в Україні та її урожайність протягом останніх років (рис. 1 та рис. 2).

Якщо провести аналіз статистичних даних робимо висновки, що з 2012 р. по 2020 р. посівні площі в Україні збільшилися, а в 2021 та в 2022 році відбулося їх зменшення.

Рис. 2 Середня урожайність кукурудзи на зерно в Україні, т/га

Аналізуючи отримані дані ми зробили висновки, що найбільшу середню урожайність кукурудзи ми отримали в 2018, 2019 та в 2021 роках. Найнижчий рівень середньої врожайності в Україні спостерігався у 2012 році.

Всім відомо, що важливим елементом сортової технології при вирощуванні кукурудзи є попередник. Але коли збільшувати площі культури то псіяти кукурудзу по кращим попередникам є дуже складним завданням. Останніми роками відмічено зростання посівних площ соняшнику, і він є поганим попередником під посів кукурудзи. Соняшник, як попередник впливає на рівень реалізації продуктивного потенціалу кукурудзи, особливо при дефіциті вологи [4]. Природне середовище є одним із факторів що найбільш впливає на сільськогосподарські культури. Кліматичні умови впливають на рівень формування показників продуктивності та процеси формування урожайності та якості продукції, рівень собівартості та рентабельності. Температура - найважливіший природній фактор навколишнього середовища що впливає на ріст і розвиток культур. Температурний режим впливає на стан екосистеми, визначає яким буде процес формування врожайності кукурудзи. Температура впливає на розвиток кореневої системи і рослини, вона впливає на тривалість фаз розвитку і фотосинтетичну діяльність, формування продуктивності та врожаю зерна. [8]. Тому досить важливо при виборі сорту чи гібриду враховувати показники температурного режиму зони вирощування. Для успішного ведення діяльності в аграрному секторі потрібно використовувати об'єктивну інформацію щодо факторів навколишнього середовища: опадів, температури і вологості. Це забезпечить оптимізацію в технології вирощування культур, покращить ріст і розвиток рослин за несприятливих кліматичних змін [9].

В умовах зміни клімату, зокрема глобальному потеплінню зменшується кількість літніх опадів та зростає загальна кількість посушливих днів, з високою температурою повітря - більше +30 °С. Це негативно впливає на сільськогосподарське виробництво, пришвидшуються терміни досягання та збирання культур, скорочуються фази тривалості вегетаційного періоду,

зменшується маси рослин і зерен, із на кожним градусом збільшення температури, погіршується фотосинтез. Тому, селекціонери ставлять перед собою задачу при створенні нових гібридів кукурудзи різних груп стиглості, таку характеристику як посухостійкість та жаростійкість. Це дозволить рослинам найкраще пристосуватися до посушливих умовах. Такі гібриди забезпечать найкращі показники урожайності і економічної ефективності вирощування кукурудзи на зерно [10,11].

Однією з головних біологічних ознак при вирощуванні кукурудзи є посухостійкість. Кукурудза при дефіциті вологи, зазвичай знаходиться в пригніченому стані, але ще зберігається здатність відновлення тургору коли водний режим покращується. Така особливість особливо характерна на ранніх фазах розвитку рослин, а саме в період до початку формування репродуктивних органів. У кукурудзи коренева система гарно розвинена, охоплює і верхні, і нижні шари ґрунту. Корені рослини здатні засвоювати вологу навіть при низькій вологості ґрунту, якв наближеної вже до вологості в'янення кукурудзи. Рослини кукурудзи досить жорстко конкурують за наявні запаси вологи у ґрунті із бур'янами. Адже як відомо, бур'яни мають високий коефіцієнт транспірації [10,12].

Вирощування кукурудзи вимагає великих затрат енергії. Тому завдання економії енергоресурсів у технологіях вирощування є досить актуальним питанням. Тому, щоб підвищити прибуток, потрібно правильно провести вибір гібридів кукурудзи, звернути основну увагу на інтенсивність вологовіддачі та низькій збиральній вологості зерна. Для рослин кукурудзи характерним є те, що фактор скоростиглості негативно впливає на зернову продуктивність, і це також необхідно враховувати при виборі сорту чи гібриду [13].

В сучасних умовах господарювання, враховуючи високу вартість енергоносіїв, можна перевагу віддавати гібридам кукурудзи які є більш скоростиглим, і не вимагають суттєвих затрат для сушіння зерна. Але потрібно враховувати їх невисокий потенціал урожайності. З іншої сторони, можна у ранньостиглих гібридів збільшити густоту стояння рослин завдяки їх меншим

лінійним розмірам та економному споживанню води, поживних речовин, в порівнянні з середньостиглими і пізньостиглими гібридами [16]. Коли волога не є лімітуючим фактором при формуванні продуктивності культури, то гібриди кукурудзи з довшим періодом вегетації в основному забезпечують вищий врожай зерна у порівняно із ранньостиглими гібридами кукурудзи [17].

Аналізуючи дані наукових досліджень [18], в при вирощуванні скороспілих гібридів густоту рослин кукурудзи доцільно збільшувати на 20–25 %, а от при вирощуванні високорослих, пізньостиглих гібридів густоту стояння рослин потрібно зменшити на 15–19 %. Вагову норму висіву слід обчислювати враховуючи сучасні рекомендації для густоти стояння рослин та масу тисячі зерен та посівну придатність насіння. Загально відомо, що польова схожість насіння значно нижча за лабораторну, тому щоб сформувати рекомендовану густоту рослин при збиранні врожаю слід збільшувати норми висіву у Лісостепу – на 30–40 %, у Степних регіонах України – на 30 %, а на Поліссі – на 40–50 % [19].

Науковці з питань вирощування кукурудзи на зерно стверджують, що в умовах недостатнього та нестійкого зволоження у зоні Степу щоб отримати високий урожай потрібно сформувати оптимальну густоту стояння рослин. Науковці рекомендують забезпечувати при збиранні густоту рослин для гібридів ранньостиглих – 50–60 тис./га; для гібридів середньоранніх – 40–45; для гібридів кукурудзи середньостиглих це 30–40, а в групі середньопізніх це 30–35 тис. рослин на 1 гектар. Важливо пам'ятати, щоб отримати високий урожай зерна потрібно впроваджувати технології направлені на водозбереження. Це можливо забезпечити зменшенням кількості проходів техніки, при збереженні та раціональному використанню вологи у посушливих Степових районах України [19].

Одним із основних агротехнічних заходів при вирощуванні насіння кукурудзи це є строки сівби. Від них залежать і умови росту та розвитку рослин кукурудзи, і повнота і дружність та своєчасність сходів, а також рівень продуктивності [29].

Коли ми обираємо строк сівби потрібно враховувати темпи наростання температур повітря та ґрунту навесні, їх розподіл, частоту заморозків та біологічні властивості обраних гібридів [16].

Кукурудза є культурою, яка відноситься до пізніх ярих культур. Сіють її пізніше, чим інші ярі культури, бо для нормального проростання вона потребує досить високих температур. Мінімальна температура для проростання насіння кукурудзи становить від 8 до 10 °С, а появи сходів це 10–11 °С. Науковцями встановлено, що якщо висівати насіння гібридів кукурудзи на початку чи середині квітня, то сходи з'являться приблизно через 18 - 24 доби, а при сівбі у першу декаду травня за 6 -10 діб [18].

Біологічний мінімум отримання життєздатних сходів у кременистих гібридів це температура 10 - 11 °С, зубовидних, при температурі 11 - 12 °С. При ранній сівбі в холодний перезволожений ґрунт відбувається загибель насіння і зрідження сходів. Отже, найкращим терміном сівби вважається настання стійкої середньодобової температури повітря вище 14 °С. У зв'язку з використанням нових гібридів і широким впровадженням їх в виробництво строки сівби для кожного обраного гібриду потрібно уточнювати [22].

Якщо висівати насіння гібридів кукурудзи при більш ранніх строках, то польова схожість знижується, і вірогідність того, що сходи потраплять в останні весняні заморозки, що можуть зашкодити нормальному росту та розвитку рослин. Що в свою чергу призведе до зменшення схожості та скорочення рівня врожайності [21].

Таким чином, щоб сформувати високу врожайність зерна кукурудзи із мінімальними затратами її сівбу потрібно проводити при сталому прогріванні ґрунту із урахуванням біологічних особливостей обраного гібриду.

Аналізуючи результати досліджень, слід відзначити, що строк сівби це є генотиповий фактор впливу на урожайність та залежить він від вибору гібрида і його біологічних особливостей.

В середньому на сівбу кукурудзи аграрії України мають приблизно 20 днів. Першим в основному стартує Південь, це приблизно 12-15 квітня. У

центральных областях строки зміщуються приблизно до 17-20 квітня, а північні та західні регіони розпочинають посів після 20 числа [24].

За результатами наукових досліджень факторних сортовивчень при різних строках сівби визначено, що при виборі оптимального строку посіву потрібно підходити із урахуванням агроекологічної пластичності обраного гібриду.

Слід пам'ятати, що при затягненні строків сівби подовжується вегетаційний період кукурудзи та є висока ймовірність того, що рослини потраплять у перші осінні заморозки та при збиранні матимуть високу вологість зерна, а це потребує додаткових коштів на досушування зерна [23].

Висновки до розділу

Кукурудза є найбільш продуктивною культурою сільськогосподарського виробництва та цінною зерною культурою універсального призначення. Її можна вирощувати в різних ґрунтових та кліматичних умовах.

Кукурудза є культурою, яка відноситься до пізніх ярих культур. Сіють її пізніше, чим інші ярі культури, бо для нормального проростання вона потребує досить високих температур. Таким чином, щоб сформувати високу врожайність зерна кукурудзи із мінімальними затратами її сівбу потрібно проводити при сталому прогріванні ґрунту із урахуванням біологічних особливостей обраного гібриду.

Слід пам'ятати, що при затягненні строків сівби подовжується вегетаційний період кукурудзи та є висока ймовірність того, що рослини потраплять у перші осінні заморозки та при збиранні матимуть високу вологість зерна, а це потребує додаткових коштів на досушування зерна.

РОЗДІЛ 2.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕНЬ, УМОВИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1. Ботанічна та біологічна характеристика кукурудзи

Кукурудза є теплолюбивою культурою. Мінімальна температура за якої проростає насіння це 8–10 °С. Сходи культури з'являються при температурі від 10 до 12 °С. При висіві культури у холодний та непрогрітий ґрунт, при температурі менше 8 градусів, насіння проростає повільно, а те що набубнявіло не сходить, відбувається різке зниження польової схожості, в порівнянні з лабораторною. У фазі від 2–3 листків кукурудза витримує приморозки не більше 2 °С, а при -3 °С сходи рослин кукурудзи гинуть. Частота повторів весняних заморозків у Україні припадає приблизно один раз на 5–6 років. Пониження температури нижче -5 °С декілька годин, призводить до вимерзання кукурудзи. Але селекція по створенню сортів кукурудзи не стоїть на місці, і селекціонери створюють перспективні гібриди кукурудзи, що мають потенціал проростати при температурі 5–6 °С. Наприкінці вегетації кукурудза теж чутлива до зниження температури, невеликі ранні осінні заморозки пошкоджують листя і саму рослину. Останнім часом із поширенням кукурудзи на північ, створені нові ранньостиглі гібриди, що характеризуються підвищеною холодостійкістю.

Але слід відмітити, що інкрустоване насіння при зниженні температури лежатиме в ґрунті від 25 до 30 днів, і залишатися життєздатним, і буде здатне проростати при позитивній температурі. Температури 14–15 °С в період вегетації спричиняє затримку росту кукурудзи, ріст рослин сповільнюється, і за температури 10 °С призупиняється майже повністю. У фазі від сходів до викидання волотей оптимальною є температурою близько 20–24 °С. До настання періоду утворення генеративних органів підвищення температури 25–30 °С майже не шкодить кукурудзі. Фаза цвітіння теж чутлива до підвищених температур більше 25 °С, при високій температурі процес запліднення рослини

погіршується. Критичною температурою, при якій зупиняється ріст кукурудзи – 45-47 °С [40, 42]. Сума активних температур, при якій досягає врожай ранньостиглих гібриди кукурудзи, це 2100–2200°. Середньоранні і середньостиглі гібриди формують урожай при 2400–2600°, а пізньостиглі при сумі температур – 2800–3200° [42–].

Кукурудза відноситься до посухостійких культур. Цьому сприяє потужний розвиток кореневої системи і це дає можливість поглинати вологу на великій площі та з глибших горизонтів. Відмічено, щоб утворилася одиниця сухої речовини кукурудза витрачають в два рази менше води, в порівнянні з рослинами пшениці озимої. Транспіраційний коефіцієнт у рослин кукурудзи в середньому становить 250. Але для формування великої надземної маси і високих врожаїв зерна потреба у воді для рослин кукурудзи висока, в порівнянні із зерновими культурами. При вегетації кукурудза вимагає близько 450–605 мм опадів. Наприклад, 1 мм опадів при дощі дає змогу сформувати до 20 кг зерна на площі близько 1 га [38].

Слід відмітити, що до умов зволоження рослини кукурудзи менш вимогливі у першій половині вегетації. До формування 7,8 листків рослини кукурудзи майже не відчувають дефіциту води. Найбільша кількість води потрібна рослинам за 10 днів до викидання волоті, коли відбувається найбільш інтенсивний ріст стебел та процес накопичення сухих речовин. В цей критичний для рослини період росту рослини вимагають майже 40–50 % води від загального водоспоживання.

Протягом 20 днів після завершення викидання волоті потреба у воді стає меншою. Досить велику кількість води кукурудза використовує протягом фази наливу зерна. Дуже ефективно культура використовує опади другої половини літа, але надлишок води, перезволоження рослини кукурудзи переносять погано, що значно впливає на зниження урожаю. Через недостачу кисню в надмірно зволених ґрунтах повільніше накопичується фосфор та погіршуються процеси обміну [39].

Кукурудза формує гарний врожай на чистих від бур'янів, гарно аерованих із глибоким гумусованим шаром полях. Вона відноситься до культур середньовибагливих до родючості ґрунтів, і за правильного обробітку та системі удобрення досить добре росте та розвивається на більшості видів ґрунтів. Оптимальна реакція ґрунтового розчину це нейтральна або слабо-кисла, рН від 5,5 до 7,0.

Малоприсадними для формування урожаїв кукурудзи є кислі та заболочені, важкі глинисті та засолені, торфові ґрунти. Кукурудза для досягання врожаю потребує багато поживних речовин. Наприклад, при урожаї зерна 60–65 ц/га вона використовує $N_{190-200} P_{55-60} K_{150-170}$ [43].

Кукурудза здатна формувати досить гарний урожай зерна, зеленої маси майже на всіх типах ґрунтів, що придатні для посіву більшості сільськогосподарських рослин. Рослини кукурудзи гарно ростуть на родючих ґрунтах, які достатньо забезпечені вологою, не заболочені. Важливим елементом є наявність повітря в кореневмісному шарі, вміст в ґрунті елементів мінерального живлення, нейтрального, слабо-кисла реакція ґрунту. Краще вирощувати кукурудзу на чорноземних або темно-каштанових ґрунтах. Рослини кукурудзи потребують багато поживних речовин для формування урожаю, і тільки тоді формують гарний урожай зерна. Система удобрення, при якій ми отримуємо максимальну віддачу залежить від типу ґрунту, тому необхідною умовою є проведення хімічного аналізу ґрунту. Азотні добрива гаприклад необхідно використовувати на чорноземах вилугуваних, сірих лісових ґрунтах та дерново-підзолистих ґрунтах. Ефективність фосфорних добрив буде вища на чорноземах звичайних. Калійні добрива слід вносити на легких супіщаних та заплавлених ґрунтах, торфовищах [28].

2.2. Місце та умови проведення досліджень

Польові дослідження за темою кваліфікаційної роботи проводилися на протязі 2021-2023 р. в СК «Дружба». Господарство знаходиться в смт Котеліва,

Полтавської області. За географічним місцем дане господарство знаходиться у східній частині у Лісостепі України. Увесь земельний масив проведення досліджень рівнинний. Яри та розмивів немає. Ґрунтові води залягають на глибині біля 22 метрів. За природно-історичним районуванням господарство знаходиться в межах східноєвропейської рівнини, на границі Лісостепової зони і Степової зони. За ґрунтово-географічним районуванням воно розміщене в Українській лісостеповій провінції опідзолених, вилугуваних і типових глибоких і надглибоких чорноземів та сірих лісових ґрунтів. Ґрунтоутворюючою породою є лес.

Ґрунт земельної ділянки, де проводились дослідження, належить до чорнозему типового малогумусного. Механічний склад цих чорноземів – важкосуглинковий, порівняно однорідний, вміст грубого пилу – 37–43 %, мулуватих часток – 25–38 %. Загальна пористість ґрунту до глибини 120 см – 59,8–55,9 %. За фізичними властивостями цей підтип чорнозему належить до групи найбільш сприятливих ґрунтів для вирощування польових культур. Карбонати кальцію залягають на глибині 80–120 см, місцями лінія скипання опускається до 150–160 см. Межі вологості, при яких можливий обробіток ґрунту (пластичність), досягають при 15 %.

Ґрунт дослідної ділянки характеризується такими агрохімічними показниками: вміст гумусу в шарі 0–21 см – 4,85 %, в шарі 20–41 см – 3,92 % і на глибині 150–170 см – 0,71 %. В орному шарі ємність поглинання досить висока – 33,0–35,1 мг-екв. на 100 г ґрунту, реакція ґрунтового розчину слабокисла, рН сольової витяжки 6,4. Сума поглинених основ у верхньому шарі 39,0–41,5 мг/екв на 100 г ґрунту. З глибиною вона поступово знижується. Це пояснюється полегшенням механічного складу та зменшенням вмісту гумусу. За даними аналізів ґрунти дослідного поля добре забезпечені основними елементами живлення рослин. В орному шарі міститься 11–13 мг азоту, що гідролізується (за Корнфілдом), 10–15 мг рухомого фосфору, 16–20 мг калію на 100 г ґрунту (за Чириковим). В цілому ґрунтові умови сприятливі для виробництва кукурудзи.

Разом з тим екстремальні погодні умови по рокам вимагають ґрунтозахисного комплексу та захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозії.

Характеризуючи в цілому погодні умови в останні роки в Полтавській області, ми спостерігаємо, що вони кожного року змінюються. І це характерно як для температури так і для режиму зволоження. За температурними даними весняні місяці різнилися між собою, як у 2023 році, так за середньобагаторічними значеннями. Температура у квітні була прохолодніша приблизно на $0,4^{\circ}\text{C}$, а ось у травні була вищою за багаторічну приблизно на $1,2^{\circ}\text{C}$. Але весна була значно тепліша в порівнянні із середньобагаторічними показниками десь на $0,7^{\circ}\text{C}$ місяць це липень.

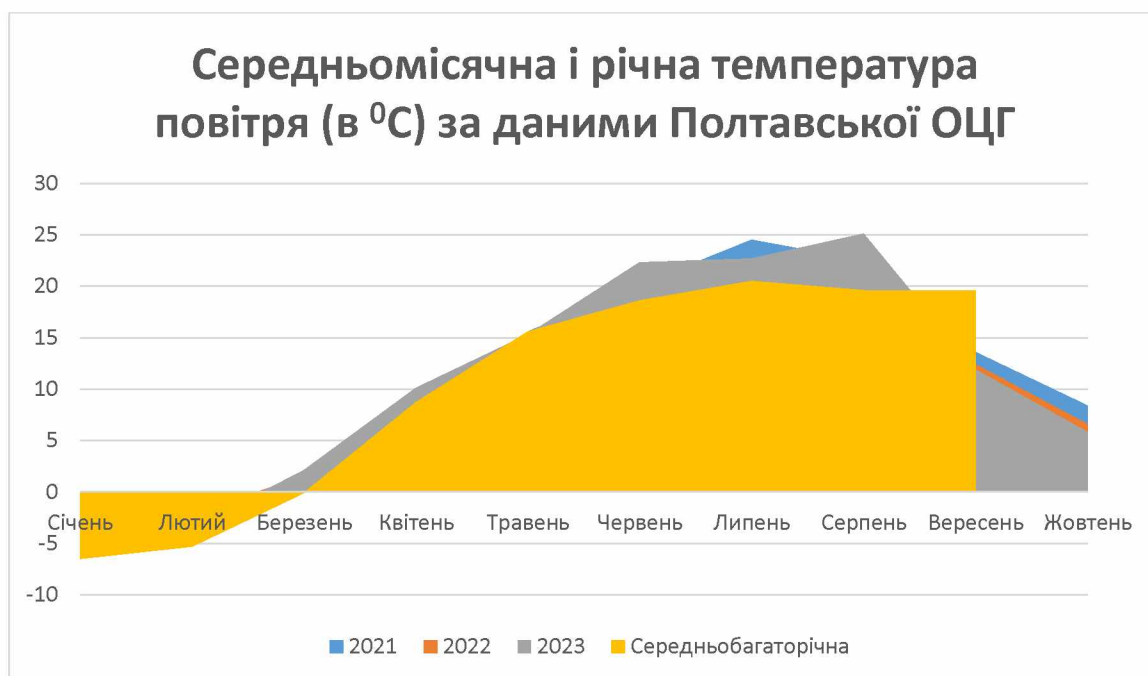

Рис.3 Середньомісячна і річна температура повітря (в $^{\circ}\text{C}$) за даними Полтавської ОЦГ

Опади влітку, їх кількість і інтенсивність істотно відрізнялися як і за місяцями, так і за багаторічними даними в цілому. В червні місяці наприклад, кількість опадів була у межах норми і становила 66,3 мм (норма 65,2 мм), в липні місяці їх випало 19,4 мм коли норма 61,2 мм, це майже на 41,7 мм менше за багаторічні дані, а в серпні їх випало на 10,4 мм більше, а при цьому норма становила 42,6 мм. Сума опадів у літніх місяцях складала 139,5 мм при їх норми 169,4 мм. Гідротермічний коефіцієнт у літніх місяцях, зокрема червні та липні

становив 1,04 і 0,26 при нормі 1,15 та 0,94, а у серпні місяці він був 0,73 при нормі 0,68 одиниці.

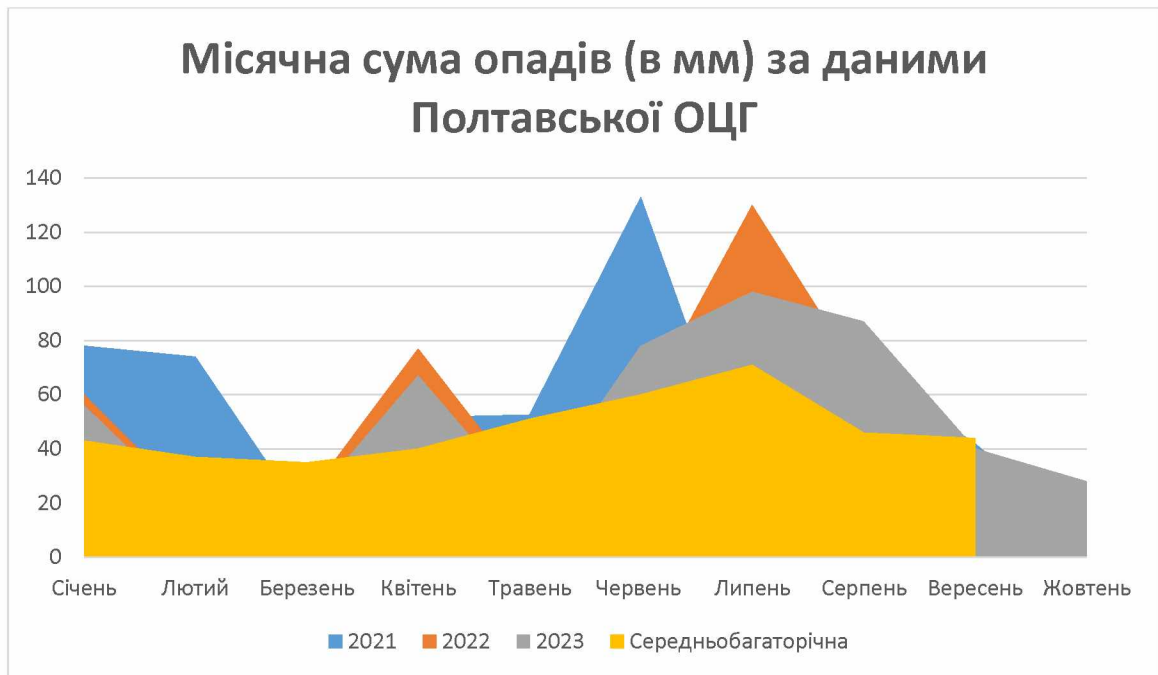

Рис.4. Місячна сума опадів (в мм) за даними Полтавської ОЦГ

2.3. Методика та матеріал для проведення досліджень

Для проведення досліджень за темою кваліфікаційної ми обрали три гібриди різних груп стиглості та три строки сівби. Перший строк сівби ми провели 27 квітня при прогріванні ґрунту на 8°C. другий строк сівби ми провели 5 травня, коли температура ґрунту прогрілася на 10°C. третій строк сівби ми провели 15 травня, коли температура ґрунту становила 13 °C. Нами були використані гібриди, які рекомендовані для нашої зони. Це ДН Пивиха (ранньостиглий гібрид), ДН Хортиця (середньоранній гібрид), Шторм (середньостиглий гібрид)

ДН Пивиха

Відноситься до кукурудзи звичайної. Створений за допомогою методу гібридизації в Україні.

Напрямок використання є [зерновий](#). Рекомендована зона для його вирощування це [Лісостеп](#). За групою стиглості відноситься до ранньостиглих (ФАО - 170). Середня урожайність близько 4,91 до 7,9 т/га.

Гібрид є досить стійким до посухи - 8 балів, також має високу стійкість до вилягання, яка теж становить 8-9 балів. Досить стійкий до окремих видів шкідників та хвороб. Наприклад стійкість до пухирчастої сажки становить 9 балів.

Гібрид занесений до державного реєстру сортів з 2019 року.

Гібрид створено у [Державній установі, Інститут зернових культур Національної академії аграрних наук України](#), який і є власником на поширення даного гібриду у Україні.

Середня урожайність сорту за п'ять останніх років становить 5,2 – 7,5 т/га. Тривалість вегетаційного періоду для зони Лісостепу складає від 104 до 115 діб. Висота рослини коливається у межах 204,3 – 240,1 см. Вихід зерна при обмолоті досить високий і становить 8,1 - 8,4 %. Вміст білка у зерні становить 8,8 - 9,5%. Вміст крохмалю у зерні 71,4 - 73,2%.

ДН Хортиця

Відноситься до виду [Кукурудза звичайна](#).

Культура ДН Хортиця є простим модифікованим середньораннім гібридом кукурудзи із ФАО 280. Даний гібрид пройшов реєстрацію і занесений до реєстру сортів України ще у 2018 році. Основний напрямок для вирощування є зерно.

Рослина кукурудза даного гібриду є досить високорослими, дець від 250 до 270 сантиметрів. Сходи ДН Хортиця не кущяться. Місце, кріплення качана кукурудзи становить від 110 до 120 сантиметрів від ґрунтового покриву.

Качан гібриду кукурудзи Хортиця в довжину становить від 22 до 24 сантиметрів, має він форму циліндра. Вихід зерна становить від 83 до 84%. Зерно кукурудзи гібриду ДН Хортиця жовто помаранчевого кольору із зубовидної формою самої зернівки. Маса 1000 штук зерен ДН Хортиця від 300 до 310 грамів. Насіння кукурудзи гібриду ДН Хортиця досить гарно віддає вологу природним шляхом та досить високо реагує збільшенням урожаю на поліпшення

умов при вирощуванні. Рослини кукурудзи гібриду Хортиця досить стійкі до посухи і спеки. Також гібрид досить стійкий до вилягання та ураження основними хворобами та шкідниками кукурудзи та є досить холодостійким. Досить гарно витримує переносить запізнення при збиранні.

Гібрид відноситься до кукурудзи звичайної, він створений методом гібридизації в Україні. Основний напрямок використання даного сорту – на зерно.

Основними зонами в яких радять вирощувати гібрид це Степ та Лісостеп і Полісся.

За групою стиглості рослини даного сорту відносяться до середньостиглого.

Шторм

Гібрид створений у селекційно-генетичному інституті

Гібрид Шторм внесли до державного реєстру ще у 2020 році. Тривалість періоду вегетації у рослин складає від 117 і до 123 діб. Висота рослини даного гібриду коливається від 225,3 до 238см. Вихід зерна при обмолоті становить близько 77,9 - 80,5%. Вміст білка у зерні даного гібриду становить близько 10 %. Вміст крохмалю сягає аж 93 %. Стійкість до посухи від 7 до 9 балів. Стійкість до вилягання висока та становить 9 балів. Стійкість до пухирчастої сажки також досить висока та становить від 8 до 9 балів. Рослини мають стійкість проти стеблової гнилі на досить високому рівні 9 балів. Стійкість до кукурудзяного метелика становить 7, а до гельмінтоспориозу від 8 до 9 балів.

2.4. Агротехніка вирощування культури

Кукурудза відноситься до групи культур, які можна вирощувати майже на всіх типах ґрунтів, окрім заболочених та з поверхневим розташуванням ґрунтових вод. Також гарними є торфові та осушені ґрунти, ґрунти непереущільнені та пухкі, також окультурені суглинки і чорноземи [45, 67, 74, 75, 81, 82]. Кукурудзу не слід сіяти в холодні важкі глинисті ґрунти, що весною досить поволі нагріваються. На цих ґрунтах ріст та розвиток кукурудзи досить повільний і вона пізно досягає та низькопродуктивна. Непридатними для

вирощування кукурудзи також є низькопоживні та заболочені, солончакуваті та солонцюваті, піщані і кислі ґрунти [63].

Високі врожаї кукурудзи отримують на ґрунтах Лісостепу і Полісся, центрального та північного Степу. Кукурудза також добре росте та розвивається і на нейтральних та слаболужних ґрунтах. Але підвищення кислотності ґрунту, коли рН нижче 5,0-5,5, знижує рівень її урожайності на третину [32, 61]. Кукурудза досить швидко досягає та формує високу продуктивність і на карбонатних та багатих вапном та мергелем ґрунтах. Висока урожайність її також спостерігається на легких та середньосуглинкових і супіщаних ґрунтах [73, 81].

Для того, щоб одержати високий врожай кукурудзи потрібно досить велика кількість поживних речовин. Добрива починають діяти на ріст кукурудзи уже в фазі семи листків, тому потрібно забезпечити її поживними речовинами на самому початку вегетації [41].

Для правильного визначення норми мінеральних добрив для кукурудзи, потрібно знати загальну кількість основних елементів живлення, що витрачаються на формування одиниці врожаю. Доведено, що ця кількість сильно залежить і від підібраних гібридів для вирощування [60]. Щоб сформувати високу продуктивність рослини кукурудзи повинні одержувати необхідну норму поживних речовин в найважливіші періоди росту [12]. При нестачі кожного елемента живлення його потрібно додати при проведенні підживлення [33].

При внесенні повного мінерального добрива підвищується врожай кукурудзи практично на усіх ґрунтах України. Тільки на каштанових та солонцюватих ґрунтах, а також солонцях південно-західного степу та південних чи звичайних чорноземах калійні добрива застосовувати майже недоцільно [55]. Нестача калію спричиняє у кукурудзи низькорослість. Нестача фосфору призводить до погіршення розвитку кореневої системи, і це призводить до порушення у формуванні органів у репродуктивній системі [6].

При сівбі у рядки вноситься гранульований суперфосфат, а ще краще вносити складні і гранульовані добрива із нормою від 10 до 15 кг/га фосфору. У

зоні України Поліссі кукурудзу потрібно підживлювати повним мінеральним добривом у нормі до 30 кг/га, у районах, де недостатнє зволоження потрібно вносити і азотні і фосфорні добрива. Якщо кукурудзу вирощують при зрошенні то вносять від $N_{120-180} P_{60-90}$ [26]. При застосуванні $N_{100-140}$, незважаючи на те чи вносились добрива в основний обробіток або передпосівну культивуацію, одержують самі високі урожаї [87].

Щоб зменшити негативну дію стресів на вирощування рослин кукурудзи потрібно правильно застосовувати інструменти в агротехніці вирощування. Агротехнічні заходи повинні спрямовуватися на максимальне збереження ґрунтової вологи, та її збереження та економнічне використання. Для цього важливо правильно обрати сівозміну та оптимізувати попередники під кукурудзу, використовувати вологозберігаючу систему обробітку ґрунту та догляд за посівами. Щоб краще зберегти вологу, краще використовувати попередники під кукурудзу: колосові зернові, чисті, зайняті пари, дуже гарно вирощувати в якості попередника багаторічні трави. Також непогані результати отримуємо коли сіємо кукурудзу після сої та ріпаку. Але сорго та соняшник, суданська трава та цукрові буряки, а також люцерна є досить сумнівними попередниками, бо поглинають багато вологи, особливо це стосується зони Степу, і східного та південного Лісостепу.

Кукурудза, як культура досить чутлива до впливу низьких температур, і її сходи гинуть при температурі $-3^{\circ}C$. А вже зниження температури нижче $-4^{\circ}C$ на протязі кількох годин, сприяє вимерзанню кукурудзи незважаючи на фазу розвитку. При цвітінні, зниження температури до $-1 -3^{\circ}C$, і у період дозрівання зерна кукурудзи до $-2-3^{\circ}C$ спричиняє ушкодження чи часткову загибель рослин кукурудзи [74].

Обробіток ґрунту це одним з базових і витратних елементів технології при вирощування кукурудзи. Найбільший врожай кукурудзи отримують коли розміщують її на полях, де провели глибокий основний обробіток. Це сприяє дуже ефективному накопиченні вологи і сприяє гарному розвитку її кореневої системи. Весною передпосівний обробіток ґрунту майже в усіх зонах де

вироснувши культуру повинен бути направлений на збереження вологи та створення пухкого верхнього шару на зораних посівних площах. Ранньовесняне закриття вологи та вирівнювання верхнього шару ґрунту здійснюється коли настає фізична стиглість ґрунту. Вирівнювання потрібно проводити під кутом до 45-50° в напрямку до основного обробітку. Коли площі незорані із осені то на весні слід проводити обробіток ґрунту дисковими важкими знаряддями чи протиерозійними культиваторами, глибина обробітку повинна бути 12-14 см.

Якщо узагальненити дані науково-дослідних установ у зонах де росте кукурудза, то оптимальним строком посіву її є гарне прогрівання ґрунту до температури +10-12 °С на глибині, де загортається насіння. Якщо використовувати надто ранні, та дуже пізні строки сівби то знижується урожай культури. Дослідження науковців вказують, що при надто ранніх строках сівби рослини кукурудзи цвітінуть раніше ніж при застосуванні пізніх строків. Це дає змогу цим посівам раціонально використовувати запаси ґрунтової вологи що дозволяє зменшити ризик та негативний вплив на рослини явищ посухи при найбільш важливих фазах напруженості вегетації. При сприятливих умовах проростання насіння та відсутності бур'янів використання ранньої сівби кукурудзи має більше переваг чим пізні строки сівби.

Особливо потрібно звернути увагу на обробку насіння. Коли посів проводять у ранні строки є висока вірогідність пліснявіння насіння та ураження фузаріозом, тому радимо використати протруйник Максим XL 035 FS, він здатен контролювати збудників пліснявіння, фузаріозів. Окрім захворювань і зменшення темпів проростання, дуже ранні посіви можуть пошкоджуватися ґрунтовими шкідниками: дротянками, личинками хрущів та озимою совкою. Щоб не допустити зараження, потрібно обробити насіння інсектицидним протруйником таким як Форс Зеа 280.

При правильному застосуванні на посівах кукурудзи гербіцидів ґрунтової та післясходової дії дає можливість не застосовувати механічний догляд за посівами. Потрібно пам'ятати, про критичні періоди у формуванні врожаю кукурудзи, фазу 2-3 листків, при якій відбувається диференціація початкового

стебла, фазу 6-7 листків, коли відбувається закладка потенційної продуктивності зародкового качана. Тому вибір і використання гербіцидного захисту має не менш важливу місію у отриманні майбутнього врожаю. Найкраще це забезпечать ґрунтові гербіциди Примекстра Голд 720 SC чи Примекстра Голд 500.

Не можна забувати і про найбільший шкідник зернової кукурудзи стеблового метелика. Для боротьби з ним компанія «Сингента» пропонує інсектицид Карате Зеон 050 CS мк.с та Актеллік 500 к.е.

Висновки до розділу

Польові дослідження за темою кваліфікаційної роботи проводилися на протязі 2021-2023 р. в СК «Дружба». Господарство знаходиться в смт Котельва, Полтавської області. Для проведення досліджень за темою кваліфікаційної ми обрали три гібриди різних груп стиглості та три строки сівби. Перший строк сівби ми провели 27 квітня при прогріванні ґрунту на 8°C. другий строк сівби ми провели 5 травня, коли температура ґрунту прогрілася на 10°C. третій строк сівби ми провели 15 травня, коли температура ґрунту становила 13 °C. Нами були використані гібриди, які рекомендовані для нашої зони. Це ДН Пивиха (ранньостиглий гібрид), ДН Хортиця (середньоранній гібрид), Шторм (середньостиглий гібрид)

РОЗДІЛ 3.

РЕЗУЛЬТАТИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Визначення строків сівби і оптимізація посіву, як фотосинтетичної системи, має важливе значення при формуванні продуктивного агрофітоценозу. Строки сівби сильно впливають на ріст та розвиток сортів та гібридів кукурудзи. В наших досліджах ми використовуємо три строки сівби: перший строк сівби ми провели 27 квітня при прогріванні ґрунту на 8°C. другий строк сівби ми провели 5 травня, коли температура ґрунту прогрілася на 10°C. третій строк сівби ми провели 15 травня, коли температура ґрунту становила 13 °C. Нами були використані гібриди, які рекомендовані для нашої зони. Це ДН Пивиха (ранньостиглий гібрид), ДН Хортиця (середньоранній гібрид), Шторм (середньостиглий гібрид).

В наших дослідженнях строки сівби впливали на тривалість основних фаз розвитку в 2023 р. у гібридів кукурудзи різних груп стиглості (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Тривалість міжфазних періодів вегетації гібридів кукурудзи залежно від строків сівби, днів, 2023 р.

Гібриди	Строки сівби	Тривалість періодів			
		сівба – сходи	сходи – цвітіння волотей	цвітіння волотей – повна стиглість	сходи – повна стиглість
ДН Пивиха	I 28 квітня (t ґрунту 8°C)	11	64	71	136
ДН Хортиця			64	73	138
Шторм			68	79	146

ДН Пивиха	II 6 травня (t ґрунту 10°C)	11	61	71	131
ДН Хортиця			61	73	133
Шторм			61	75	137
ДН Пивиха	III 16 травня (t ґрунту 13°C)	10	54	65	120
ДН Хортиця			55	67	123
Шторм			58	69	128

Аналізуючи дані таблиці ми бачимо, як строки сівби впливали на ріст і розвиток гібридів кукурудзи. При використанні першого строку посіву фази вегетації усіх обраних нами гібридів кукурудзи були найдовшими. В 2023 за сівби 28 квітня (t ґрунту 8°C) період сходи - цвітіння волотей у гібриду ДН Пивиха та ДН Хортиця становив 64 дні, а у гібриду Шторм – 68 днів. Період цвітіння волотей – повна стиглість у гібриду ДНПивиха настав за 71 день, у гібриду ДН Хортиця за 73 дні а у гібриду Шторм за 79 днів. Період сходи – повна стиглість настав у гібриду ДН Пивиха за 136 днів, у гібриду ДН Хортиця за 138 днів а у гібриду Шторм за 146 днів.

При використанні другого строку посіву фази вегетації усіх обраних нами гібридів кукурудзи були дещо коротші порівнюючи з першим строком сівби. В 2023 році за сівби 6 травня (t ґрунту 10°C) період сходи - цвітіння волотей у гібриду ДН Пивиха та ДН Хортиця та Шторм становив 61 день. Період цвітіння волотей – повна стиглість у гібриду ДН Пивиха настав за 71 день, у гібриду ДН Хортиця за 73 дні а у гібриду Шторм за 75 днів. Період сходи – повна стиглість настав у гібриду ДН Пивиха за 131 днів, у гібриду ДН Хортиця за 133 днів а у гібриду Шторм за 137 днів.

При використанні третього строку посіву фази вегетації усіх обраних нами гібридів кукурудзи були найкоротші порівнюючи з першим та другим строком

сівби. В 2023 році за сівби 16 травня (t ґрунту 16°C) період сходи - цвітіння волотей у гібриду ДН Пивиха був на 54 день, у ДН Хортиця на 58 день та гібриду Шторм становив 58 днів. Період цвітіння волотей – повна стиглість у гібриду ДН Пивиха настав за 65 день, у гібриду ДН Хортиця за 67 дні а у гібриду Шторм за 69 днів. Період сходи – повна стиглість настав у гібриду ДН Пивиха за 120 днів, у гібриду ДН Хортиця за 123 днів а у гібриду Шторм за 128 днів.

Ріст рослин є досить важливим показником, що дає можливість дослідити, особливості нагромадження вегетативної маси та формування листкової поверхні, і вцілому урожаю.

Таблиця 3.2.

Вплив строків сівби на висоту рослин гібридів кукурудзи, см., 2023 р.

Гібриди	Строки сівби	Висота рослин у фазу цвітіння, см
ДН Пивиха	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	276,3
	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	295,5
	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)	284,0
ДН Хортиця	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	266,5
	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	283,2
	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)	271,5
Шторм	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	307,0

	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	324,3
	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)	308,5
НІР ₀₅		7,6

Аналізуючи дані таблиці 3.2 ми бачимо що максимальна висота рослин у обраних нами гібридів була у 2023 році за використання 2 строку сівби. У гібриду ДН Хортиця вона становила 295,50 см, у гібриду ДН Хортиця - 283,2 см а у гібриду Шторм - 324,3 см.

Менш високорослими були рослини гібридів за використання третього строку сівби. У гібриду ДН Хортиця вона становила 284,0 см, у гібриду ДН Хортиця - 271,5 см а у гібриду Шторм - 308,5 см.

Найменш високорослими були рослини гібридів за використання першого строку сівби. У гібриду ДН Хортиця висота становила 276,3см, у гібриду ДН Хортиця - 266,5 см а у гібриду Шторм - 307,0 см.

В середньому за три роки вивчення висота у рослин обраних гібридів була найвищою при використанні 2 строку сівби (рис.5).

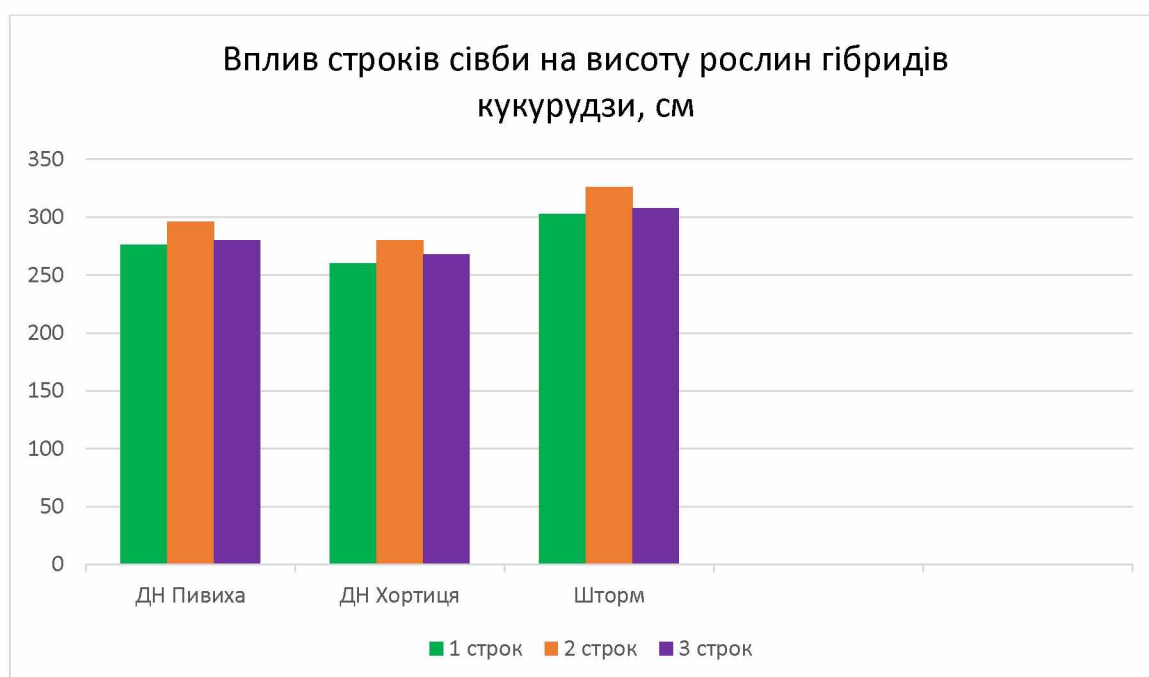

Рис.5. Вплив строків сівби на висоту рослин гібридів кукурудзи за 2021-2023 рр, см

За результатами вивчення ми бачимо, що строки сівби впливали на масу 1000 зерен (табл. 3.3).

Таблиця 3.3.

Вплив строків сівби на масу 1000 зерен, г 2023 р.

Назва гібрида	Строк сівби		
	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)
ДН Пивиха	287,0	281,8	273,4
ДН Хортиця	384,0	379,6	350,0
Шторм	353,6	303,8	302,2
НІР ₀₅	8,1	7,8	7,1

Аналізуючи дані таблиці ми бачимо, що найбільша маса 1000 зерен була за використання першого строку сівби у гібриду ДН Пивиха висота становила 287,0 г, у ДН Хортиця - 384,0 г, а гібриду Шторм - 353,6 г.

Середню масу 1000 зерен всі висіяні гібриди мали за другого строку сівби. У гібриду ДН Пивиха маса 1000 зерен становила 281,8 г, у ДН Хортиця - 379,6 г, а гібриду Шторм - 303,8 г.

Найнижча маса 1000 зерен у всіх висіяних гібридів була за другого строку сівби. У гібриду ДН Пивиха вона становила 273,4 г, у ДН Хортиця - 350,0 г, а гібриду Шторм - 302,2 г.

В середньому за три роки досліджень строки сівби значно впливали на масу 1000 зерен (табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

**Вплив строків сівби на масу 1000 зерен, г
середнє за 2021-2023 р.**

Назва гібрида	Строк сівби		
	I – 28 квітня	II – 6 -10 травня	III – 16-22 травня
ДН Пивиха	290,0	296,3	293,2
ДН Хортиця	372,6	387,2	376,0
Шторм	354,0	354,8	344,2
НІР ₀₅	8,60	8,58	7,89

Так, максимальний показник маси 1000 зерен у гібридів ДН Пивиха, ДН Хортиця і Шторм був за другого строку сівби – 296,3 г, 387,2 та 354,8 г відповідно.

Строки сівби також впливають на довжину качанів у ньому (табл. 3.5).

Таблиця 3.5.

Вплив строків сівби на довжину качанів 2023 р., см

Назва гібрида	Строк сівби		
	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)
ДН Пивиха	20,6	18,8	17,5
ДН Хортиця	21,5	20,3	20,6
Шторм	21,8	20,4	18,6

Найбільша довжина качана у наших дослідженнях у всіх досліджуваних гібридів була за першого строку сівби 28 квітня. Так у гібрида ДН Пивиха

довжина качана становила 20,6 см, у ДН Хортиця - 21,5 см та у гібрида Шторм - 21,8 см.

Середня довжина качана у наших дослідженнях у всіх досліджуваних гібридів була за другого строку сівби 6 травня. Так у гібрида ДН Пивиха довжина качана становила 18,8 см, у ДН Хортиця - 20,3 см та у гібрида Шторм - 20,4 см.

Найменша довжина качана у наших дослідженнях у всіх досліджуваних гібридів була за першого строку сівби 16 травня. Так у гібрида ДН Пивиха довжина качана становила 17,5 см, у ДН Хортиця - 20,6 см та у гібрида Шторм - 18,6 см.

Строки посіву також мали вплив на формування кількості зерен у качані (табл. 3.6).

Таблиця 3.6.

Вплив строків сівби на кількість зерен в ньому 2023 р., шт

Назва гібрида	Строк сівби		
	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)
ДН Пивиха	455,5	438,4	433,6
ДН Хортиця	485,3	454,5	468,7
Шторм	453,5	501,4	483,5
НІР ₀₅	14,5	13,9	14,33

Найбільшу кількість зерен гібрид ДН Пивиха сформував за першого строку сівби 28 квітня, кількість зерен становила 455,5 шт, за другого строку сівби кількість зерен становила - 438,4 шт. найменша кількість зерен була у гібриду за третього строку сівби і становила вона 433,6 шт.

У гібриду ДН Хортиця найбільша кількість зерен була сформована за

першого строку сівби і становила 485,3 шт. за другого строку сівби кількість зерен становила 454, 5 шт, а за третього 468,7 шт.

У гібриду Шторм найбільша кількість зерен була сформована за другого строку сівби і становила 501, 4 шт. за третього способу сівби кількість зерен становила 483,5 шт, і найменша кількість зерен була при використанні першого строку сівби.

Досить важливим технологічним та господарським показниками при вирощуванні кукурудзи є ознака вологість зерна під час збирання (табл. 3.7)

Таблиця 3.7.

Вологість зерна гібридів кукурудзи залежно від строків сівби, % 2023 р.

Назва гібрида	Строк сівби		
	I – 28 квітня (t ґрунту 8°C)	II – 6 травня (t ґрунту 10°C)	III – 16 травня (t ґрунту 13°C)
ДН Пивиха	16,6	17,3	18,3
ДН Хортиця	18,2	19,1	20,4
Шторм	19,4	20,6	22,5

Найбільша вологість при збиранні у всіх гібридів була за третього строку сівби 16 травня. У гібриду ДН Пивиха вологість становила 18,3 %, у ДН Хортиця даний показник був 20,4 %, у Шторм - 22,5 %.

Середня вологість при збиранні у всіх гібридів була за другого строку сівби 6 травня. У гібриду ДН Пивиха вологість становила 17,3 %, у ДН Хортиця даний показник був 19,1 %, у Шторм - 20,6 %.

Найменша вологість при збиранні у всіх гібридів була за першого строку сівби. У гібриду ДН Пивиха вологість становила 16,6 %, у ДН Хортиця даний показник був 18,2 %, у Шторм - 19,4 %.

На формування урожаю зерна впливали морфобіологічні особливості

гібридів та строків сівби (табл. 3.8).

Таблиця 3.8.

**Урожайність зерна гібридів кукурудзи залежно від строків сівби, т/га
2023р.**

Назва гібрида (А)	Строк сівби (В)		
	I – 28 квітня (t ґрунту 6,5°C)	II – 10 травня (t ґрунту 8°C)	III – 22 травня (t ґрунту 14,5°C)
<i>продовження таблиці 3.8.</i>			
ДН Пивиха	7,83	7,36	6,55
ДН Хортиця	9,54	8,76	8,74
Шторм	8,03	7,62	7,26
НІР ₀₉₅ фактор А– 0,29, фактор В– 0,29, фактор АВ – 0,50			

Аналізуючи дані таблиці ми бачимо, що найбільшу урожайність у 2023 році гібриди сформували за першого строку сівби 28 квітня. Рослини гібриду ДН Пивиха сформували врожай 7,83 т/га, гібриду ДН Хортиця – 9,54 т/га а рослини гібриду Шторм – 8,03 т/га.

Дещо меншу урожайність у 2023 році гібриди сформували за другого строку сівби 6 травня. Рослини гібриду ДН Пивиха сформували врожай 7,36 т/га, гібриду ДН Хортиця – 8,76 т/га а рослини гібриду Шторм – 7,62 т/га.

Найменшу урожайність у 2023 році гібриди сформували за третього строку сівби 16 травня. Рослини гібриду ДН Пивиха сформували врожай 6,55 т/га, гібриду ДН Хортиця – 8,74 т/га а рослини гібриду Шторм – 7,26 т/га.

За три роки досліджень найбільшу врожайність за всіма строками сівби мали рослини гібриду ДН Хортиця. А найбільша врожайність всіх висіяних гібридів була за використання 1 строку сівби 28 квітня.

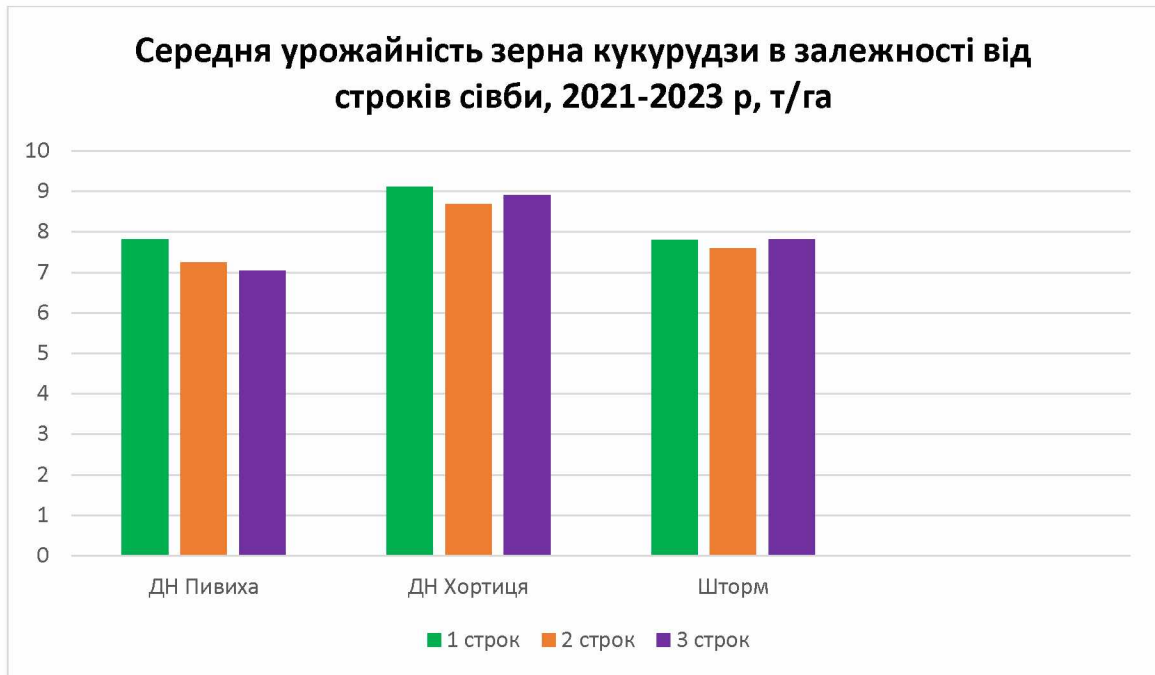

Рис.6. Середня урожайність зерна кукурудзи в залежності від строків сівби, 2021-2023 р, т/га

Висновки до розділу 3

- Використанні третього строку посіву (t ґрунту 14,5°C) фази вегетації усіх обраних нами гібридів кукурудзи були найкоротші порівнюючи з першим та другим строком сівби;
- Найбільшу висоту рослин усі обрані нами гібриди мали при другому строці сівби (t ґрунту 8°C);
- Найбільша маса 1000 зерен була за використання першого строку сівби (t ґрунту 6,5°C);
- Найбільша довжина качана у наших дослідженнях у всіх досліджуваних гібридів була за першого строку сівби (t ґрунту 6,5°C);
- Найбільшу кількість зерен гібриди ДН Пивиха та ДН Хортиця сформували при першому способі сівби (t ґрунту 6,5°C) а рослини гібриду Шторм за другого варіанту посіву (t ґрунту 8°C);
- Найменша вологість при збиранні у всіх гібридів була за першого строку сівби (t ґрунту 6,5°C);
- Найбільша врожайність всіх висіяних гібридів була за використання першого строку сівби (t ґрунту 6,5°C).

РОЗДІЛ 4.

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОЩУВАННЯ КУКУРУДЗИ

При ринкових умовах господарювання потрібно визначати економічну ефективність вирощування сільськогосподарських культур. Це є один із головних складових конкурентоспроможності усієї галузі виробництва рослинницької продукції [63, 65]. Для стрімкого зростання обсягів виробництва продукції виробленій у сільському господарстві і підвищенні показників якості та мінімізації виробничих затрат потрібно всебічно оцінити елементи технологічних процесів відповідно до результатів наукових досліджень, потрібно підбирати такі варіанти із технологій, що із максимальною ефективністю будуть себе окуповувати [64].

Однією із основних складових господарства України на даний час це є оптимальний рівень розвитку аграрного комплексу в цілому. Тому що потенціал аграрного виробництва впливає на ступінь продовольчої безпеки, загальний рівень добробуту нашої країни у цілому. Так як Україна займає дуже вигідне географічне положення, досить сприятливі погодні та кліматичні умови і родючі чорноземи, це надає їй можливість зайняти одне з провідних місць серед лідерів аграрного сектору за економічними показниками. Отримуючи достатньо сталі і високі врожаї сільськогосподарської продукції держава має можливість обійняти пристойне місце серед інших країн всього світу [62].

Час не стоїть на місці і технології вирощування основних польових культур весь час удосконалюються. Впроваджуються нові сучасні сорти та гібриди, удосконалюються технологічні прийоми, які адаптують до певних ґрунтово-кліматичних умов. Дані чинники вимагають детального аналізу економічної оцінки та її особливості. Але слід відмітити, що наприклад показник собівартості виробництва однієї тони зерна кукурудзи, затрати праці при використанні технології вирощування можуть будуть нижчими ніж у господарстві з вищою урожайністю зерна [63].

У аграрному секторі наприклад таких країни: США та Китай, Аргентина та Бразилія, Італія та Франція однією із головних культур являється кукурудза. Адже кукурудза є культурою досить високого потенціалу урожайності, є універсальною за способом використання, особливо при постійній зміні кліматичних умов. Наприклад такі дослідники, Н. Кирпа та Н. Пашенко вказують, що виробництво кукурудзи на зерно буде більш рентабельним при планованій врожайності більшою за 4,0–4,6 т/га.

В дослідях, які провели у умовах лівобережного Лісостепу України, найвищий показник умовно чистого прибутку отримали коли вирощували середньоранні гібриди кукурудзи. Цього досягли завдяки формуванню високого врожаю зерна та низькій вологості його при збиранні продукції. Загальна окупність витрат та рівень рентабельності були найвищими у гібридів кукурудзи, які відносилися до скоростиглого виду [64].

Вцілому економічна ефективність виробництва продукції у сільському господарстві при вирощуванні основних польових культур це є підсумок або результат, який виражає окупністю ресурсів і витрат на 1 площі при процесі діяльності. Підвищення самого процесу виробництва зумовлює підвищення зростання обсягу продукції яку вирощено, збільшує чистий дохід та рівень рентабельності [66].

Для того щоб розрахувати економічну ефективність слід використовувати такі показники як урожайність зерна культури, виробництво продукції виражене у натуральному і грошовому вигляді, виробничі витрати в розрахунку на одиницю площі та собівартість продукції, чистий дохід та рівень рентабельності і окупність витрат в умовах господарства де виконувалася кваліфікаційна робота. При цьому потрібно пам'ятати, що умовно чистий прибуток це є різниця між вартістю валової продукції і виробничими затратами.

Рівень рентабельності виробництва потрібно визначати як відношення чистого прибутку до загальних виробничих витрат. Даний показник визначають у відсотках. Досить важливим показником є окупність виробничих витрат.

Визначається даний показник як відношення валової продукції, у її вартісному вираженні до загальної суми усіх виробничих витрат.

Економічна ефективність при вирощування гібридів кукурудзи на зерно у умовах Полтавської державної сільськогосподарської дослідної станції імені М.І. Вавилова за 2023 р. представлено у таблиці 4.

Таблиця 4

Економічна ефективність вирощування гібридів кукурудзи різних груп стиглості, 2023 р.

Показники	Гібриди		
	ДН Пивиха	ДН Хортиця	Шторм
1. Урожайність, т/га	7,83	9,54	8,03
2. Ціна 1 т зерна, грн	3500	3500	3500
3. Вартість валової продукції з 1 га, грн	54720	66240	56880
4. Виробничі витрати на 1 га, грн	20345	20567	20467
5. Собівартість 1 т зерна, грн	3054,1	3022,6	3037,9
6. Умовно чистий прибуток з 1 га, грн	34375	45673	36413
7. Рівень рентабельності, %	140	195	144

Аналізуючи дані таблиці 4 ми бачимо, що рівень рентабельності виробництва на пряму залежить від урожайності гібриду. Найбільший рівень рентабельності ми отримали при вирощуванні гібриду ДН Хортиця, він становив 195 %.

Висновки до розділу

В умовах Полтавської області радимо вирощувати гібрид ДН Хортиця, який забезпечить найбільший рівень рентабельності.

РОЗДІЛ 5. ЕКОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

Екологічні проблеми у сільській місцевості нерозривно пов'язані із погіршенням якості оброблюваного ґрунту. Для аграріїв та фермерів, місцевого населення ґрунт є джерелом харчування та доходу громадян. Крім того, усі вирощені та вироблені продукти потрапляють на стіл жителям усієї країни.

Через ланцюжок, а саме ґрунт-рослина-людина важкі метали і пестициди можуть потрапити в людський організм. Хімічне забруднення ґрунту це проблема національного масштабу. Таким чином, від фермерів та людей які працюватимуть на землі та екологічного стану ґрунту залежить те, яку їжу вживатиме населення України.

Основні причини екологічних проблем у сільській місцевості це інтенсифікація сільськогосподарського виробництва, яка відбувається на регіональному рівні. В основному надається перевага при вирощуванні декільком видам рослин або навіть робиться вибір на користь монокультури. Це призводить до одноманітності ландшафту.

Використання надмірних доз добрив і хімічних засобів захисту рослин, часто викликають насичення водою біогенними елементами, і як наслідок до та забруднення води. Також відсутність антиерозійних заходів сприяє замулюванню води.

Також великою проблемою сучасного сільськогосподарського виробництва є введення культур ГМО, якими заміщають традиційні, загальноприйняті культури.

Через непридатність до сільськогосподарської діяльності угідь їх використовують для інших економічних функцій, переважно будівництва. Зараз дуже часто ми спостерігаємо швидкий темп урбанізації у сільських районах, які безпосередньо примикають до міської території.

Усе це істотно посилює екологічні проблеми у сільськогосподарському виробництві. Особливо сильно страждає якість ґрунту, через що процес

фермерування та вирощування продуктів харчування дуже ускладнюється, а згодом стає неможливим взагалі. У цьому контексті особливе значення мають два метали, це кадмій і мідь. Кадмій досить часто міститься у фосфорних добривах. У ґрунті, де часто вносяться добрива даного типу, завжди є додатковий кадмій. Його кількість спочатку може бути дуже невеликою, але вона має здатність накопичуватися.

Оскільки кадмій дуже канцерогенний, слід уважно стежити за його вмістом у ґрунті. Треба приділяти велику увагу, щоб знайти шляхи зменшення вмісту кадмію у добривах, які виробляються.

Мідь дуже часто зустрічається в районах де знаходяться виноградниками, де її застосовували як протигрибковий засіб. І протягом багатьох років у ґрунті відбувалося накопичення міді. Коли мідь та кадмій потрапляють у ґрунт, вони надовго залишаються в ньому, і дуже складно їх видалити із ґрунту.

Пестициди це одна із найбільших проблем сільського господарства. Наприклад, хлорорганічні пестициди, які вже заборонені протягом тривалого часу, і зараз зустрічаються в ґрунтах по усій Європі. Вплив пестицидів, які використовуються на даний час, на фауну та флору не настільки негативний. Але це не виключає того, що вони створюють проблеми, про які ще не відомо. Слід зауважити про те, що правові норми, які стосуються впливу хімічних речовин у сільському господарстві досить слабкі.

Зараз, дані про вплив забруднення на ґрунт, на флору та фауну, їх функції не достатньо вивчені. В даний час існують ще не вивчені питання про взаємозв'язок між забрудненням ґрунту та біорізноманіттям у ґрунті. У Європі є багато територій, які були занедбані протягом десятиліть та перетворилися на важливі центри біорізноманіття, які виникли внаслідок природного відновлення. Коли зникнуть такі території, то це завдасть шкоди існуючим видам.

Ще одна з екологічних проблем, це викиди в атмосферу, які зокрема, можуть забруднювати ґрунт у віддалених районах і впливати на біорізноманіття в ґрунті. Потрібно зменшити ці викиди. Вже навіть у полярних регіонах і інших

віддалених районах знаходять забруднення, які утворилися виключно внаслідок діяльності людини.

Неконтрольоване потрапляння хімічних та забруднюючих речовин у продукти харчування становить велику загрозу здоров'ю та життю споживачів. Вживання в їжу заражених рослин може призвести до пошкодження нервової системи, привести до дисбалансу і порушень функції дихання, стати причиною хвороб шлунку, викликати запаморочення та загальну інтоксикацію організму.

Крім того, через грудне молоко до дитини можуть проникати забруднювачі, які ушкоджують і порушують нормальний розвиток дитини. А у більш важких випадках хімічні речовини можуть спричинити рак.

Також великою проблемою сільського господарства є розкладання органічних забруднювачів у результаті біологічного розкладання цих сполук

При перевищенні певної критичної маси природне розкладання речовини уповільнюється, і вони накопичується у ґрунті. Елементи, що утворюються після розкладання хімічних речовин, можуть адсорбуватися на мінеральних та органічних частинах самого ґрунту або частково адсорбуватися рослинами, перейти у розчини і разом з дощовою водою проникнути в ґрунт у водоносні горизонти і поверхневі води.

Надмірне використання мінеральних добрив і пестицидів, фосфорних добрив, які містять важкі метали, призводить до забруднення ґрунту і культурних рослин.

Висновки до розділу

Щоб уникнути екологічних катастроф у сільському господарстві потрібно не вирощувати рослини біля промислових підприємств, не використовувати золу від згорілих пластмас та коксу і гравію бо вони можуть містити важкі метали та ароматичні вуглеводні чи токсичні сполуки, правильно використовувати добрива та засоби захисту рослин, використовувати органічні технології вирощування сільськогосподарських культур.

РОЗДІЛ 6

ОХОРОНА ПРАЦІ

В Україні основні положення про галузь охорони праці встановлює і регламентує Конституція України, Закон «Про охорону праці», і розроблені на їх основі різні нормативними документами [67, 66].

Середньооблікова кількість працівників на дослідній станції становить 55 осіб, тому відповідальність за організацію охорони праці і функції фахівця із охорони праці несе інспектор по охороні праці. Перед початком польових робіт робітники, що приймають участь в їх проведенні, проходять навчання із питань охорони праці на дослідній станції, і якщо потрібно проходять медичний огляд, у тому числі медогляд проходять особи до 21 року [71, 72].

Відповідні інструктажі із питань охорони праці проводить інспектор по охороні праці, записує дані у реєстраційний журнал: вступний і первинний, повторний та позаплановий, а також цільовий. На Полтавській державній станції наявний колективний договір, де прописані пункти по покращенню охорони праці. Профспілки установи контролює питання з охорони праці. Кабінету з охорони праці на дослідній станції немає. Матеріали з питань охорони праці знаходяться у відповідального за техніку безпеки. У господарстві є інструкції із охорони праці, всі види та заходи по сільськогосподарських роботах. Спецодягом, та засобами індивідуального захисту, робітники на станції забезпечується не в повному обсязі, взуття спеціальне не видається.

Стан санітарії по установі в цілому задовільний. Для робітників установи закупають і видають миючі засоби, полотенця. Для працівників забезпечують місця для відпочинку, місця для споживання їжі або паління.

До настання польових робіт завжди проводять перевірку технічного стану всіх сільськогосподарських машин, які будуть використовуватися в процесі роботи. Директор слідкує за виконанням робіт і забороняє застосовувати несправні агрегати. Керуючись законодавством, фінансування заходів із охорони праці треба проводити за кошти господарства. Офіційно працевлаштовані

робітники не повинні витрачатися фінансово. Але матеріальне забезпечення установи потребує покращення заходів з охорони праці.

Аналіз даних з виробничого травматизму і захворювань, причини їх появи в господарстві. Задля запобігання травмування робітників, у господарстві рекомендують проводити постійний контроль з питань охорони праці та регулярно проводити навчання по даному питанні і інструктажі. Виробничий травматизм практично завжди можна попередити, створивши безпечні і нешкідливі умови праці для робітників. Саме на інспектора з охорони праці станції покладається проведення інформаційної та роз'яснювальної роботи працівників із питань охорони праці. Він повинен здійснювати заходи для того, щоб запобігти виробничому травматизмі, і також професійним захворюванням.

Аналізуючи дані по Полтавській державній дослідній станції, ми спостерігаємо що нещасних випадків у господарстві не траплялося. Використовуючи статистичний метод проводиться аналіз виробничого травматизму, рівня захворювань у господарстві.

Загальні вимоги безпечної праці під час проведення сівби

Загальні положення містять ряд правил: до сівби допускаються лише робітники, які старше чим 18 років, які не мають медичних протипоказань та ті, які пройшли мед. огляд. Також, до сівби допускаються ті особи, що пройшли інструктаж із техніки безпеки. Не допускаються до роботи по проведенні сівби особи, що не мають посвідчення із відповідної категорії для роботи з відповідними механізмами.

Основні правила безпеки яких потрібно дотримуватися перед початком роботи. Загінки на полях треба розбивати тільки у світлий час доби. Перед початком роботи потрібно переконатися в справності посівних агрегатів. Перед виїздом в поле слід випробувати роботу посівного агрегату у холосту. Перед початком посівних робіт поле перевіряють на наявність сторонніх предметів та виритих ям, обірваних електропроводів та інших небезпечних предметів. Посівний агрегат обов'язково комплектують аптечкою, для надання першої медичної допомоги. Обов'язково слід переконатися у наявності відповідних до

даного виду робіт засобів захисту та їх стану. У насінневих ящиках даної сівалки потрібно перевірити комплектність спеціального пристрою для розрівнювання насіння. Потрібно переконатись у гарній роботі приладів, які очищають робочі органи сівалки. Треба оглянути кришки насінневих та тукових ящиків у сівалки. Вони повинні знаходитися у закритому положенні та бути зафіксованими. Необхідно запобігти самовільному відкриванню кришок у насінневих та тукових ящиках під час руху агрегату. Слід перевірити наявність пристроїв для піднімання сошника для його очищення, та для прочищення тукопроводів та висіваючих апаратів у сівалки, перевірити слід наявність і справність пристосувань для підключення двосторонньої сигналізації агрегату. При роботі в нічний час чи при темряві потрібно переконатися у роботі освітлювальних пристроїв сівалки.

Перед початком руху потрібно перевірити, щоб не були перешкоди, а тільки потім розпочинати рух даного агрегату. Не можна передавати управління агрегатом особам, які не отримали посвідчення відповідної категорії та не працювали за них. Відпочивати чи вживати їжу або палити можна лише у спеціально відведених місцях. Не можна перебувати стороннім особам на посівному агрегаті. Персонал повинен заправляти ящики у посівного агрегату тільки із навітряного боку. Регулювати або перевіряти робочі органи посівного агрегату чи механізмів тільки при вимкненому двигуні агрегату. Заправку посівного агрегату насінням чи добривом, очистка сошників та очистка насіннепроводів, регулювання маркерів проводити при вимкненому валі відбору потужності та зупиненому транспортному засобі.

Під час використання протруєного посівного матеріалу чи хімічними речовинами необхідно дотримуватися таких правил безпеки. При посіві протруєного посівного матеріалу потрібно обов'язково мати засоби індивідуального захисту для дихальних шляхів, транспортування посівного матеріалу який протруєно дозволяється тільки в мішках які виготовлені із щільного матеріалу одноразового використання чи автомобільними навантажувачами для сівалок. Мішки обов'язково маркуються підписом

«Протруєно». Неслід застосовувати у сільськогосподарському виробництві пестициди або інші небезпечні речовини, для яких не має гранично допустимих концентрацій. Рекомендована швидкість для сівалки при розворотів не повинна бути більше ніж 3 – 4 км/год. Мінімальна дистанція між сівалками при використанні групового методу роботи повинна становити близько 30 м.

При роботі сівалки не можна відволікатись від процесу проведених робіт чи відволікати інших виконавців процесу. Не можна залишати своє робоче місце і сидіти чи стояти на рамі сівалки або її насінневих бункерах чи підніжках. Не можна перевозити на підніжці сівалки вантажі чи мішки які наповнені добривом чи посівним матеріалом. Не можна прокручувати руками або ногами диски посівних сошників, які забилися. Також заборонено перебувати людям та техніці на розвороті посівного агрегату. У насінневому бункері потрібно зерно розрівнювати тільки спеціальними дерев'яними лопатами чи спеціальними пристроями. Проводити очистку сошників та висіваючих апаратів можна лише спеціальними чистиками, які дозволено лише при повній зупинці агрегату. Вимоги безпеки в аварійних ситуаціях У разі коли виявлені несправності або виникають небезпечні ситуації потрібно швидко подати сигнал щоб зупинити агрегат та зупинити роботу сівалки. Не потрібно панікувати, а потрібно зберігати спокій. негайно потрібно повідомити керівника даної роботи про несправність або ситуацію, що склалася. Якщо в ситуації що виникла є потерпілі потрібно негайно надати першу медичну допомогу та викликати «швидку допомогу».

Після закінчення любого виду роботи потрібно провести очистку посівного агрегату від бруду та шматочків ґрунту, насіння та інших сторонніх речовин. По завершенню роботи потрібно нейтралізувати використувані хімічні речовини відповідно до інструкції, зробити очищення на мийках, які знаходяться у спеціально відведених місцях. Потім, необхідно поставити агрегат на стоянку де під колеса потрібно установити опори. Обов'язково потрібно привести своє робоче до належного стану. Після завершення робіт у полі робітники повинні здати засоби індивідуального захисту та спецодяг для зберігання, потім повинні прийняти душ.

Вимоги для безпечної роботи у надзвичайних ситуаціях.

Вибухонебезпечні предмети, до яких відносяться гранати та снаряди, авіаційні бомби та інженерні, артилерійські міни, набої та іші, які правило, знаходять на землі чи зовсім на невеликій глибині. Ці дуже небезпечні предмети, кількість яких щороку збільшується за рахунок бойових дій. Головну їх небезпека у пристроях, що можуть ініціювати вибух основної маси боєприпасів. Під дією води та тривалого перебування в землі, внаслідок корозії металу та вибухівки утворюються хімічні сполуки, такі як пікрати, які створюють основну небезпеку. Пікрати майже завжди вибухають навіть від зовсім маленької іскри та незначного тертя, і самих несильних ударів. Тому, якщо ви випадково виявили вибухонебезпечний предмет, до нього ні в якому випадку не можна торкатися. Біля небезпечних предметів заборонено палити та користуватись запальничками або джерелами відкритого вогню та предметами, які можуть його спричинити поряд із вибухонебезпечними предметами.

Коли знайдені вибухонебезпечні предмети потрібно дотримуватися таких правил. Нікого не пропускати до території вибухонебезпечного або невідомого предмету. Потрібно організувати біля нього чергування аж до прибуття представників відповідних служб. Потрібно відгородити місце в якому знайшли вибухонебезпечний предмет. Самостійно не можна розбирати чи піднімати, або переміщати знайдені небезпечні предмети. Слід повідомити рятувальну службу або поліцію чи військовий комісаріат, управління чи відділ із питань надзвичайних ситуацій. Виявлені вибухонебезпечні предмети повинні знищуватися підірванням на місці чи в спеціально відведених для цього місцях піротехніками або саперами.

Рекомендації щодо поліпшення умов праці та безпеки в господарстві.. Для покращення умов праці і безпеки працюючих потрібно запровадити організаційні заходи, що сприяють високій рівню організації сільськогосподарських робіт, які попередять травмування та професійні захворювання працівників станції.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У кваліфікаційній роботі на основі проведених досліджень протягом 2021-2023 років в умовах ДГ Дружба представлено теоретичне узагальнення та вирішення завдання із встановлення процесів формування урожайності зерна гібридів кукурудзи різних груп стиглості ДН Пивиха, ДН Хортиця та Шторм в залежності від строків сівби. Аналіз даних, які ми отримали в процесі роботи дають змогу зробити такі висновки:

- Використанні третього строку посіву (t ґрунту $14,5^{\circ}\text{C}$) фази вегетації усіх обраних нами гібридів кукурудзи були найкоротші порівнюючи з першим та другим строком сівби;
- Найбільшу висоту рослин усі обрані нами гібриди мали при другому строці сівби (t ґрунту 8°C);
- Найбільша маса 1000 зерен була за використання першого строку сівби (t ґрунту $6,5^{\circ}\text{C}$);
- Найбільша довжина качана у наших дослідженнях у всіх досліджуваних гібридів була за першого строку сівби (t ґрунту $6,5^{\circ}\text{C}$);
- Найбільшу кількість зерен гібриди ДН Пивиха та ДН Хортиця сформували при першому способі сівби (t ґрунту $6,5^{\circ}\text{C}$) а рослини гібриду Шторм за другого варіанту посіву (t ґрунту 8°C);
- Найменша вологість при збиранні у всіх гібридів була за першого строку сівби (t ґрунту $6,5^{\circ}\text{C}$);
- Найбільша врожайність всіх висіяних гібридів була за використання першого строку сівби (t ґрунту $6,5^{\circ}\text{C}$).

Пропозиції виробництву

В умовах Полтавської області радимо вирощувати гібрид ДН Хортиця, який забезпечить найбільший рівень рентабельності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Циков В. С. Кукуруза: технологія, гібриди, семена. Днепропетровск, 2003. 296 с.
2. Довбаш Н. І., Клименко І. І., Давидюк Г. В., Шкарівська Л. І., Кушук М. А. Урожайність та економічна оцінка вирощування кукурудзи на зерно за різного рівня забруднення агроєкотопів полютантами. Зернові культури. 2021. Т. 5. № 1. С. 132–137. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0169>.
3. Дудка М. І., Якунін О. П., Ковтун О. В., Гладкий О. В. Формування врожайності зерна кукурудзи залежно від макро- і мікродобрив. Зернові культури. 2021. Т. 5. № 1. С. 45–51. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0157>.
4. Василенко Р. М. Продуктивність різностиглих гібридів кукурудзи в умовах Південного Степу України. Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Херсон: Грінь Д. С., 2017. Вип. 98. С. 25–29.
5. Дудка М. І., Якунін О. П., Пустовий С. І. Агroeкономічна ефективність вирощування зерна кукурудзи залежно від фону удобрення та позакореневого підживлення. Зернові культури. 2020. Т. 4. № 2. С. 313–318. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0140>.
6. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Адаптація агротехнологій до змін клімату: ґрунтово-агрохімічні аспекти: колективна моногр.; За наук. ред. С. А. Балюка, В. В. Медведєва, Б. С. Носка. Харків: Стильна типографія, 2018. С. 90–108.
8. Чабан В. І., Клявзо С. П., Подобед О. Ю., Горбатенко А. І. Стан теплових ресурсів та динаміка урожайності польових культур в умовах північного Степу України. Зернові культури. 2020. Т. 4. № 2. С. 330–338. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0142>. 69
9. Коломієць Г., Титар В., Романенко А. Про глобальну зміну клімату та перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: http://pryingul.inf.ua/articles_archives/own_articles/pro-globalnuzminu-klimatu-ta-perspe/ (Дата звернення 15.12.2021).

10. Грабовська Т. О. Оцінка та добір зразків кукурудзи плазми Айодент на посухостійкість фізіологічними методами. Вісник Дніпропетровського університету. Біологія. Екологія. Дніпропетровськ, 2009. Вип. 17, № 1. С. 44–50.
11. Судаєв В. М., Горбатенко А. І., Матюха В. Л., Кулик А. О. Ефективність застосування гербіцидів у технології вирощування кукурудзи. Зернові культури. 2020. Т. 4. № 2. С. 363–371. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0145>.
12. Филев Д. С. Выращивание высоких урожаев в районах недостаточного увлажнения. Днепропетровск: Промень, 1975. 285 с.
13. Кирпа М. Я. Ефективність різних технологій післязбиральної обробки зерна кукурудзи. Енергозберігаючі технології вирощування зернових культур у Степу України. Дніпропетровськ, 1995. С. 22–27.
14. Бакай С. С., Гаценко С. В., Жовтонога М. М. Межі економічної доцільності виробництва зерна кукурудзи. Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. Дніпропетровськ, 1996. № 2. С. 102–109.
15. Трохин В. С., Рогозинская А. Я., Найко А. Г. Густота стояния и урожайность. Кукуруза и сорго. 1991. № 2. С. 19–20.
16. Молдован Ж. А., Собчук С. І. Вплив строків сівби, густоти рослин та абіотичних факторів на формування врожайності зерна гібридів кукурудзи різних груп стиглості в умовах Лісостепу західного. Бюлетень Інституту сільського господарства степової зони НААН України. 2016. № 11. С. 31–38.
17. Дементьєва О. І. Залежність водоспоживання кукурудзи гібридів різних груп стиглості від якості поливної води. Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Херсон: Грінь Д. С., 2015. Вип. 95. С. 52–57. 70
18. Пашенко Ю. М., Андрієнко А. Л. Густота стояння рослин гібридів кукурудзи в умовах північного Степу України. Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. 2003. № 21–22. С. 20–24.
19. Циков В. Особливості технології вирощування кукурудзи в умовах недостатнього й нестійкого зволоження степової зони України. Пропозиція. 2000. № 4. С. 39–41.

20. Носов С. С. Біометричні показники та зернова продуктивність гібридів кукурудзи залежно від строків сівби і густоти стояння рослин у північній підзоні Степу України. Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. 2014. № 2. С. 86–90.

21. Андрусевич К. В., Назаренко М. М. Продуктивність нових гібридів кукурудзи в умовах Півночі Степу України. Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Херсон: Грінь Д. С., 2017. Вип. 98. С. 10–18.

22. Пащенко Ю. М., Пащенко Н. О., Лобко Т. К. Строки сівби і густота стояння рослин гібридів кукурудзи в посушливому Степу. Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету. 2016. № 2 (40). С. 14–18.

23. Якунін О. П., Заверталюк В. Ф. Підвищення врожайності кукурудзи в умовах Північного Степу. Хранение и переработка зерна. 2002. № 6. С. 26–28.

24. Шпаар Д. Кукуруза: выращивание, уборка, хранение и использование. Киев: Издательский дом «Зерно», 2012. 464 с.

25. Петриченко В. Ф., Вожегова Р. А., Голобородько С. П. Оптимізація систем кормовиробництва в Південному Степу України. Херсон: Айлант, 2013. 156 с.

26. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / за ред. М. В. Зубця, Ю. Ф. Мельника та ін. Київ: Аграр. наука, 2010. 765 с.

27. Молдован Ж. А., Собчук С. І. Вплив допосівної обробки насіння та позакореневого підживлення посівів кукурудзи на індивідуальну продуктивність рослин і урожайність зерна. Зернові культури. 2020. Т. 4. № 1. С. 130–138. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0116>.

28. Дзюбецький Б. В., Черчель В. Ю. Урожайність зерна скоростиглих гібридів кукурудзи різних сортозмін. Вісник аграрної науки. 2017. № 8. С. 19–23.

29. Присяжнюк Л. М., Шовгун О. О., Король Л. В., Коровко І. І. Оцінка показників стабільності й пластичності нових гібридів кукурудзи (*Zea mays* L.) в умовах Полісся та Степу України. Plant Varieties Studying and Protection. 2016. № 2. С. 16–21. Doi: [https://doi.org/10.21498/2518-1017.2\(31\).2016.70050](https://doi.org/10.21498/2518-1017.2(31).2016.70050). 30.

Лавриненко Ю. О., Іванів М. О. Продуктивність та адаптивна здатність гібридів кукурудзи залежно від способів поливу і вологозабезпеченості у посушливому Степу України. *Зернові культури*. 2019. Т. 3. № 2. С. 207– 216. Doi: <https://doi.org/10.31867/2523-4544/0079>.

31. Шевельов В. В. Вплив строків сівби та густоти стояння рослин гібридів кукурудзи різних груп стиглості на тривалість вегетаційного періоду та вологість зерна перед збиранням. *Бюлетень Інституту зернового господарства*. 2001. № 15–16. С. 102–105. 32. Миленин В. В. Гибрид кукурузы СТК 189 МВ. *Кукуруза и сорго*. 2001. № 3. С. 11.

33. Ківер В. Х., Куниця В. М. Програмування урожаїв кукурудзи на Дніпропетровщині. *Пропозиція*. 2001. № 5. С. 7–8.

34. Циков В. С., Матюха Л. А. Интенсивная технология возделывания кукурузы. М.: Агропромиздат, 1989. 245 с.

35. Золотов В. И., Пономаренко А. К., Несенов Н. Ф., Скубицкий И. И., Пашенко Ю. М. Роль сортовой агротехники в формировании биологических элементов урожая зерна кукурузы. *Вісник аграрної науки*. 1993. № 4. С. 23–30.

36. Пашенко Ю. М. Сортові особливості вирощування насіння гібридів кукурудзи Дніпровський 203 МВ і Дніпровський 284 МВ. 72 Енергозберігаючі технології вирощування зернових культур у Степу України: Зб. наук. ст. Дніпропетровськ: Пороги, 1995. С. 47–53.

37. Якунін О. П., Амброзяк Ю. В., Ткаліч Ю. І. Ефективність елементів сортової агротехніки харчової кукурудзи. *Бюлетень Інституту зернового господарства УААН*. 2001. № 15–16. С. 11–14.

38. Зінченко О. І., Салатенко В. Н., Білоножко М. А. Рослинництво: підручник; За ред. О. І Зінченка. К.: Аграрна освіта, 2001. 591 с.

39. Базалій В. В., Зінченко О. І., Лавриненко Ю. О. та ін. Рослинництво: підручник. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 520 с.

40. Лихочвор В. В. Рослинництво. Технологія вирощування с.-г. культур. 2-е вид, випр. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 531 с.

41. Зінченко О. І., Коротєєв А. В., Каленська С. М. та ін. Рослинництво: практикум; За ред. О. І. Зінченка. Вінниця: Нова книга, 2008. 536 с.
42. Лихочвор В. В., Петриченко В. Ф., Іващук П. В., Корнійчук О. В. Рослинництво. Технології вирощування сільсько-господарських культур; за ред. В. В. Лихочвора, В. Ф. Петриченка. 3-є вид., виправ., допов. Львів: Українські технології, 2010. 1088 с.
43. Раннеспелый гибрид кукурузы ДМС 1915 (ФАО 190) [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://maisseeds.com/ru/product/rannespelyj-gibrid-kukuruzy-dms-1915-fao-190>.
44. Орлан ФАО 260 [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://selekta.com.ua/ru/продукт/орлан/?v=3943d8795e03>.
45. Гибриды кукурузы селекции НПКФ «Селекта» на демо-поле в Винницкой области [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://vpoli.ua/ru/kukuruza-selekta-demo-pole/>.
46. Каталог сортів та гібридів ДУ Інститут зернових культур НААН України. Науково-методичні рекомендації. Дніпро: ДУ ІЗК НААН України, 2021. 131 с. 73
47. Среднеспелый гибрид кукурузы ДМС 3510 (ФАО 350) [Електронний ресурс]. Режим доступу до ресурсу: <https://maisseeds.com/ru/product/srednespelyj-gibrid-kukuruzy-dms-3510-fao-350/>.
48. Система ведення сільського господарства Дніпропетровської області: Наукове видання; Редкол. О. А. Любович та ін. Дніпропетровськ, 2005. 432 с. 49. Особливості вирощування сільськогосподарських культур в умовах зміни клімату в 2021 році (науково-практичні рекомендації для зони Степу). Дніпро: ДУ ІЗК НААН, 2021. 92 с. Режим доступу до ресурсу: https://market.institut-zerna.com/documents/osoblivosti-viroschuvannya_silskogos_podarskih-kultur-v-umovah-zmini-klimatu-v-2021-rotsi.pdf
50. Методика державного сортовипробування сільськогосподарських культур. Випуск перший. Загальна частина. За ред. В. В. Волкодава. К.: 2000. 100 с.

51. Доспехов Б. А. Методика полевого опыта (с основами статистической обработки результатов исследований). 5-е изд., доп. и перераб. М.: Агропромиздат, 1985. 351 с.

52. Єщенко В. О., Копитко П. Г., Костогриз П. В.; Опришко В. П. Основи наукових досліджень в агрономії: підручник; За ред. В. О. Єщенка. Вінниця: Едельвейс і К, 2014. 332 с.

53. Лебідь Є. М., Циков В. С., Пащенко Ю. М. та ін. Методика проведення польових дослідів з кукурудзою. Дніпропетровськ: ІЗГ УААН, 2008. 27 с.

54. Кравець Т. О. Продуктивність гібридів кукурудзи різних груп стиглості селекції компанії «Піонер» в умовах Правобережного Лісостепу України. Зб. наук. праць Уманського держ. аграр. ун-ту. Вип. 63, частина 1. Агрономія. Умань, 2006. С. 63–70.

55. Кравець С. С. Формування продуктивності кукурудзи залежно від ширини міжрядь і гербіцидів а Північному Степу України: автореф. 74 дис... канд. с.-г. наук: 06.01.09. ДУ Ін-т сільськ. госп-ва степ. зони НААН. Дніпропетровськ, 2013. 19 с.

56. Толорая Т. Р. Влияние уровня минерального питания, влагообеспеченности и густоты растений на площадь листовой поверхности и фотосинтетический потенциал гибридов кукурузы. Кукуруза и сорго. 1999. № 6. С. 2–5.

57. Павлюк О. О. Ріст, розвиток і продуктивність гібридів кукурудзи залежно від строків сівби і густоти стеблостою в умовах східного Лісостепу України: автореф. дис... канд. с.-г. наук: 06.01.09. ДУ Ін-т зерн. госп-ва УААН. Дніпропетровськ, 2006. 20 с.

58. Лавриненко Ю. О., Заєць С. О., Василенко Р. М. Елементи технології вирощування кукурудзи на півдні України. Пропозиція. 2016. № 6. С. 58–60. 59. Краснєнков С. В., Дудка М. І., В. І. Чабан та ін. Реакція гібридів кукурудзи на густоту стояння рослин у північній підзоні Степу України. Бюлетень Інституту зернових культур НААН України. 2015. № 8. С. 81–86. 60. Репілевський Д. Е., Іванів М. О. Економічна та енергетична оцінка вирощування гібридів кукурудзи

різних груп ФАО залежно від способів зрошення в умовах Південного Степу України. Таврійський науковий вісник. 2021. Вип. 120. С. 131–40. DOI <https://doi.org/10.32851/2226-0099.2021.120.18>.

61. Сакун А. Ж., Корчагіна В. Г. Поточна ситуація та особливості організації зернового ринку. Таврійський науковий вісник. 2006. Вип. 44. С. 219–222.

62. Шпичак О. М. Економічні проблеми на ринку зерна України. Вісник аграрної науки. 2002. № 10. С. 5–10.

63. Юнчик Г. Ю., Тарасюк А. В. Ефективність удосконалення технологічного потенціалу сільськогосподарського підприємства. Таврійський науковий вісник. 2015. Вип. 92. С. 300–305. 75

64. Томашук О. В. Економічна ефективність вирощування гібридів кукурудзи на зерно за різних технологій обробітку ґрунту. Корми і кормовиробництво. 2019. Вип. 87. С. 144–150.

65. Кирпа Н. Я., Пащенко Н. А. Научно-практические особенности уборки и обработки зерна кукурузы. Хранение и переработка зерна. 2007. № 7. С. 31–33.

66. Пащенко Ю. М. Агрокліматичний потенціал зони Степу, добір гібридів і оптимізація їх структури за групами стиглості. Бюлетень Інституту зернового господарства УААН. 2007. № 30. С. 44–51.

67. Жуйков Г. Є., Димов О. М. Порівняльна економіко-енергетична оцінка вирощування основних с.-г. культур на Півдні України. Вісник аграрної науки південного регіону. 2000. № 2. С. 85–89.

68. Основы охраны труда. Под ред. А. С. Беликова. Днепропетровск: Свидлер А. Л., 2006. 461 с.

69. Закон України «Про охорону праці». Документ 2694-ХІІ чинний. Редакція від 14.08.2021 р., підстава – 1667-ІХ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.

70. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві. Наказ Міністерства соціальної політики України від 29.08.2018 р., № 1240

[Електронний ресурс]. Режим доступу:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1090-18#n20>.

71. Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21.05.2007 р., № 246 [Електронний ресурс]. Режим доступу:
<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0846-07>.

72. Правила охорони праці у сільськогосподарському виробництві. К.: Форт, 2001. 384 с.

ДОДАТКИ